

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МОДЕРНІЗАЦІЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРІОРИТЕТИ»**

(2-3 квітня 2021 р.)

Одеса
2021

УДК 340.15(063)
М 74

Модернізація правової системи держави:
П 76 **перспективи та пріоритети.** Матеріали науково-
практичної конференції (м. Одеса, 2-3 квітня 2021 р.). –
Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 96 с.
ISBN 978-966-992-465-0

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Модернізація правової системи держави: перспективи та пріоритети». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, екологічного, земельного, аграрного права, цивільного права та процесу, права інтелектуальної власності, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340.15(063)

ISBN 978-966-992-465-0

© Колектив авторів, 2021
© Видавництво «Молодий вчений», 2021

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Зінсу О.І.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ

ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ..... 6

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Паладієва Я.В.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ ЗАХОДІВ

ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ 10

Саламатін О.В.

ДО ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД

ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ 13

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОТОКОЛУ № 16

ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД В УКРАЇНІ 17

Литвиненко Д.О.

ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ СТАТТІ 3 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

З ПРАВ ЛЮДИНИ..... 20

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Алендар Ю.І.

СКАСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ:

НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ..... 23

Кір'ян Б.Є.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ

НЕЗАРЕЄСТРОВАНОВОГО НЕРУХОМОГО МАЙНА 27

Муравська Н.О.

МІСЦЕ ІНСТИТУТУ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ
ІНОЗЕМНИХ СУДІВ У СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ 31

Ушаков Р.М.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
И ГРАЖДАНСКОГО ОБОРОТА ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ:
СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ 35

Хамітова В.В.

ПРОЦЕС СПАДКУВАННЯ ДИТИНОЮ,
ЯКА ЗАЧАТА СПОСОБОМ ПОСМОРТАЛЬНОЇ РЕПРОДУКЦІЇ 40

Чеботарьов О.П.

ПОВАЖНІ ПРИЧИНИ ПРОПУСКУ СТРОКУ
ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ 44

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Савчук І.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ПОТОЧНИХ КРЕДИТОРІВ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО 49

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гроза Д.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ
БЛОГЕРІВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ БЛОГІНГУ 54

Лавренюк Ю.Ф.

ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМАТИКИ РЕГУЛЯТИВНИХ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ
ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ..... 57

Опанащук М.Ю.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА
ПРОТИПРАВНИМ ТА НЕЧИННИМ 62

Сарнацький М.А.

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ 66

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Плиска В.О.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА СТ. 126⁻¹ КК УКРАЇНИ..... 70

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Кушніренко А.О.

ВІЛЬНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ ЯК СКЛАДОВА ЗАСАДИ

ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ 74

Ткачик А.Б.

ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ СПІЛКУВАННЯ

У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ФРН ТА ШВЕЙЦАРІЇ 78

Філатова-Степанова В.І.

ЗНАЧИМІСТЬ СЛІДІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ 82

Храпицька М.О.

ІНФОРМУВАННЯ ПРО ПРАВО НА ПРИМИРЕННЯ

В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ 86

Хрякова Н.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

ПОНЯТТЯ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ..... 91

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Зінсу О.І.

аспірантка відділу докторантури та ад'юнктури,

Національна академія внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3801-6203>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства є домашнє насильство. Спільне проживання подружжя, яке передбачало сімейний добробут, безмежну радість, натхнення, родинні симпатії, під впливом тих чи інших чинників та в окремих випадках починає змінюватися і набувати різних форм агресивної поведінки, невірноваженості. Поступово спільне проживання стає тягарем для подружжя. Наступає сімейна криза, яка характеризується спалахами гніву, відчаю, погрозами, сварками, бійками, що з плином часу набуває різних форм домашнього насильства. При цьому, насильство в сім'ї, що відбувається на очах у дітей, також завдає моральну психологічну, інколи й фізичну шкоду дітям, сприяє набуття ними негативного досвіду та виступає об'єктивною перепорою гармонійного розвитку особистості.

У зв'язку з чим, у сучасному науково-практичному дискурсі здійснено чимало науково-прикладних досліджень з метою виявлення найбільш ефективних механізмів зниження відкритих та латентних форм домашнього насильства. Отримані результати досліджень знайшли свої прикладне застосування в законодавстві країн світу. Наприклад, законодавство Франції виокремлює форми домашнього насильства психологічне, фізичне, економічне, сексуальне. Варто звернути увагу, що «у Франції вчинення психологічного насильства було внесене до Кримінального кодексу у

2010 році. Цей злочин карається жорсткими санкціями, що варіюють від трьох років позбавлення волі до 75 000 євро» [4, с. 29–30].

Характерно, що відповідно до ст. 215 Цивільного кодексу Франції офіційно укладений шлюб спонукає до спільного проживання [1, ст. 215]. При цьому, неправомірне залишення місця спільного проживання подружжя може бути згодом використано одним із подружжя як доказ виключної провини другого у розпаді їхнього шлюбу. Відтак при наявності наміру залишити місце спільного проживання з мотиву домашнього насильства доречним є насамперед, звернення до правоохоронних органів із заявою про залишення місця сімейного спільного проживання (“main au couirant”), або отримання у судовому порядку захисного наказу//охоронного припису. До речі, спеціальні заходи, спрямовані на захист жертв домашнього насильства окреслені законом Франції від 30 липня 2020 року № 2020-936 та розділом XIV Цивільного кодексу Франції [1; 5].

Звернутися із заявою про отримання захисного наказу (охоронного припису) має право особа стосовно якої конкубінатом, партнером, з яким укладено угоду громадянської солідарності, чи її колишнім співмешканцем вчинено домашнє насильство у будь-якій формі. Перелік осіб, які можуть звернутися з заявою про надання захисного припису(охоронного припису)детально зазначено в ст. 515-9 Цивільного кодексу Франції [1]. До заяви (клопотання) мають бути додані документи, що підтверджують шлюбні зв'язки (свідцтва про шлюб, заяви свідків про спільне проживання, ведення спільного господарства тощо) та факти насильства (кримінальна скарга, медичні довідки, заяви свідків тощо). Своєю чергою, до заходів, які можуть бути призначені судом належать такі як: заборона зустрічатися з певними особами, заборона на контакти будь-яким способом; заборона відповідачу їхати в певні місця, де зазвичай знаходиться позивач, заборона володіти зброєю та інші заходи зазначені в ст. 515-11 Цивільного кодексу Франції [1, ст. 515–11].

Тривалість визначених спеціальних заходів складає шість місяців. Однак у випадках, передбачених законом вони можуть бути змінені, припинені, продовжені. Загалом, апеляційне оскарження не зупиняє дії виконання захисного наказу (охоронного припису). При цьому

слід наголосити, що у разі невиконання приписів захисного наказу передбачається покарання у вигляді тюремного ув'язнення строком до 2 років та штраф у розмірі 15 000 євро (стаття 227-4-2 Кримінального кодексу) [2; 3, с. 19].

Варто також звернути увагу на запровадження у Франції мобільної електронної системи дистанційного керування, а саме: електронного браслета, застосування якого з поміж іншого спрямовано на контроль, визначеної судом, відстані знаходження учасників домашнього насильства.

Таким чином, аналіз сутності застосування окремих спеціальних заходів протидії, запобігання домашнього насильства на прикладі Республіки Франції засвідчує активне впровадження міжнародних правових актів, зокрема, Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (*Стамбульська конвенція, 2011*) в національне законодавство закордонних держав та підтверджує наміри світової спільноти щодо пошуку та застосування інноваційних заходів соціально-правового впливу на прояви, запобігання домашньому насиллю.

Список використаних джерел:

1. Code civil (France). Le site officiel: République Française. Accueil Légifrance.fr – le service public de la diffusion du droit. Droit national en vigueur. Codes-Code civil. Dernière mise à jour des données de ce code 16 décembre 2020. Version à la date du 19/01/2021. URL: <https://legifrance.gouv.fr/LE> (дата звернення: 07.03.2021).
2. Code pénal (France). Le site officiel: République française. Accueil Légifrance.fr – le service public de la diffusion du droit. Droit national en vigueur. Codes. Code pénal. Version en vigueur au 03 mars 2021. URL: <https://www.justice.gouv.fr/guide> (дата звернення: 07.03.2021).
3. Guide pratique de l'ordonnance de protection-nouvelle édition. Août, 2020.Ministère de la justice (France). URL: <https://www.justice.gouv.fr/guide-p> (дата звернення: 07.03.2021).
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) Довідник для членів парламенту Парламентська мережа «Жінки вільні від насильства». Гіларі Фішер. Рада Європи, оновлена редакція, жовтень 2013 р. URL: <https://rm.coe.int> (дата звернення: 07.03.2021).

5. Loi n 2020-936 du 30 juillet 2020 visant à protéger les victimes de violences conjugales. République française. Service public..fr. Vie publique. Accueil. Actualités. Loi-Loi du 30 juillet 2020 visant à protéger les victimes de violences conjugales. URL: <https://www.service-public.fr/actuel> (дата звернення: 07.03.2021).

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Паладієва Я.В.

аспірантка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ ЗАХОДІВ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Позитивні заходи можуть приймати різні форми прояву та реалізації. Залежно від визначених норм законодавства кожної країни та проблем, з якими стикаються недостатньо представлені групи у відповідному суспільстві, позитивні дії реалізуються різноманітними способами та за допомогою різних механізмів. Переважна більшість країн світу має законодавство, що сприяє становленню рівності шляхом запровадження позитивних дій в роботу підприємств. Пропонуємо проаналізувати найбільш виразні та прогресивні норми законодавства, а саме: Польщі, Бельгії, Норвегії та США.

В ЄС застосовується широкий спектр підходів до використання позитивних дій. Відмінності існують не тільки між різними державами-членами, а й усередині держав. Можна виявити деякі загальноєвропейські тенденції. Як правило, законодавство ЄС дозволяє, а не вимагає використання певних форм позитивних дій. Таким чином, кожна держава-член самостійно вирішує, яку форму позитивних дій приймати. Національні закони зазвичай дозволяють використовувати більш широкі позитивні дії для допомоги інвалідам, ніж для будь-якої іншої форми несприятливого положення: це відображає широке використання квот в сфері зайнятості [1, с. 375].

У Польщі стаття 183b (3) Трудового кодексу прямо передбачає, що «при найманні на роботу не порушують принципу рівного ставлення будь-які дії, що вживаються протягом обмеженого часу, мають на меті вирівнювання можливостей для всіх або тільки для визначеного числа працівників, що належать до групи,

сформованої на підставі одного або декількох пунктів, перелічених у статті 183а (1) Трудового кодексу, з метою зменшення нерівності *de facto* в області, описаної в цьому положенні» [2].

Фактично, Трудовий кодекс Польщі передбачає, що коли на посаду претендують дві однаково кваліфіковані особи, з рівнозначним досвідом та навичками, проте різної статі, перевага може надаватись особам жіночої статі і такі дії не будуть вважатись дискримінацією, якщо представництво жінок у відповідній компанії, а саме на управлінських посадах, є відсотково меншим.

На рівні законодавства Бельгії існують Федеральний закон про расову рівність і Федеральний закон про боротьбу з дискримінацією, прийняті в 2007 році, які допускають відмінності в зверненні за ознакою раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження у випадках вжиття заходів позитивного характеру. Для того, щоб позитивні заходи були введені в якості невід'ємного громадського інтересу, вони повинні носити тимчасовий характер до того часу, доки не буде подолано дисбаланс, а права третіх сторін не будуть надмірно і несприятливо порушені. Якщо ці умови виконуються, федеральне законодавство спрямоване на усунення або зменшення, але не на запобігання нерівності *de facto*, і на те, що такі дії відповідають критерію пропорційності [3].

Також стаття 11bis Конституції Бельгії передбачає, що акти федерації і федеральних парламентів будуть «гарантувати рівне здійснення жінками і чоловіками їх прав і свобод». Її мета полягає в тому, щоб ввести зобов'язання щодо гендерних квот у всіх виконавчих політичних органах.

У 2006 році Норвегія впровадила радикальні заходи щодо поліпшення гендерного балансу при управлінні великими компаніями на високому рівні, а саме 40% квот, призначених для жінок-директорів компаній. Нові правила вступили в силу в 2008 році і передбачали жорсткі санкції, в тому числі примусове припинення таких організацій, у разі недотримання вимог. Незважаючи на деякі недоліки, нормативи квот Норвегії визнані в якості поворотного моменту і викликали інтерес на європейському та глобальному рівнях. Законодавці з різних країн, включаючи Бельгію, Францію, Німеччину, Ісландію та Італію, надихнулися цією моделлю [4, с. 12].

Оцінюючи використання позитивних дій США, відразу стає зрозуміло, що такі програми заохочуються в судових обставинах, спрямованих на запобігання поточної і майбутньої дискримінації. У своїх рішеннях суди США відбили усвідомлену необхідність збалансувати національну зацікавленість в ліквідації дискримінації щодо меншин і жінок з інтересами осіб, які не належать до національних меншин, тим самим підтримуючи ідею про те, що програми позитивних дій є «морально неправильними, якщо їх соціальні витримки завеликі щодо витрат на усунення або обмеження дискримінаційного поводження». В свою чергу, особливість використання позитивних дій в США полягає в тому, що там, де такі рішення неминучі, наприклад, в разі економічно необхідних звільнень, позитивні заходи більш охоче застосовуються для захисту меншин, які в іншому випадку непропорційно постраждали б [5, с. 88].

Таким чином, використовуючи позитивні дії, суд США чітко врівноважив необхідність «зламати старі моделі сегрегації і ієрархії», одночасно гарантуючи, що позитивні дії «не сприятимуть утискам інтересів» працівників. Незважаючи на спір про необхідність застосування позитивних дій, підтримка, надана судом, також ілюструє випадки суворого покарання за минулу дискримінацію, шляхом надання виняткових засобів захисту на користь осіб, які самі не є ідентифікованими жертвами дискримінації. У таких випадках Верховний суд ухвалював, що «поділ тягаря минулої дискримінації імовірно є необхідним» і що очікування «можливо невинних» білих чоловіків-працівників не можуть бути перешкодою для заходів, що усувають нинішні наслідки минулої дискримінації.

В цілому досвід позитивних дій країн ЄС та Сполучених штатів полягає в тому, що він є важливим політичним інструментом для вирішення проблем, що виникають в несприятливих умовах. Проте, існує необхідність в законодавстві і послідовних судових рішеннях уточнити, коли, зокрема, може використовуватися преференційний режим. Крім того, видається більш доцільним, якщо державним і приватним органам буде надана гнучкість і свобода вибору щодо того, як застосовувати заходи позитивних дій. Різні форми позитивних дій можуть бути використані в різних обставинах: не існує фіксованої формули їх застосування. Важливо мати юридичний

контроль, щоб регулювати використання позитивних дій і заохочувати державні і приватні органи до застосування спеціальних заходів для надання допомоги знедоленим групам.

Список використаних джерел:

1. Caruso D. Limits of the Classic Method: Positive Action in the European Union After the New Equality Directives / D. Caruso // Harvard International Law Journal. – 2003. – № 44. – P. 331–386.
2. Labour Code of 26 June 1974 (Dz.U. 1974 Nr 24 poz. 141) [Електронний ресурс]. – 1974. – Режим доступу: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=45181.
3. Anti Discrimination Law (2007, amended 2013) [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу: <https://www.legislationline.org/topics/country/41/topic/84>.
4. Centemero E. Empowering women in the economy, Report: Committee on Equality and Non-Discrimination, Doc. 14573 / Centemero E. // Parliamentary Assembly of the Council of Europe. – 2018. – P. 1–14.
5. Anderson C. A Current Perspective: The Erosion of Affirmative Action in University Admissions / Anderson A. // Akron Law Review. – 2005. – № 32. – P. 183.

Саламатін О.В.

*Суддя Центрального районного суду
міста Миколаєва*

ДО ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Адміністративно-територіальна реформа (2015–2021 рр.), яка проводиться з метою перерозподілу повноважень між центральними і місцевими органами влади, передбачає зростання ролі місцевих громад та управлінських інституцій у політичному та економічному житті конкретного регіону, як, власне, і держави загалом. Принципово нові фундаментальні засади функціонування державного організму, які формуються сьогодні внаслідок реформування адміністративної системи, потребують, в свою чергу, переосмис-

лення діяльності усіх гілок державної влади. Така еволюція дозволить забезпечити оптимальні умови для розвитку місцевого самоврядування.

Удосконалення принципів функціонування законодавчої (верховної) влади в Україні в контексті адміністративно-територіальної реформи є одним із важливих викликів сьогодення. Необхідною умовою для цього є тісна співпраця теоретиків, які вибудовують концептуальну доктрину юриспруденції як науки на основі аналізу інтелектуальних надбань світових мислителів та синтезу досягнень діючих політичних систем, і політиків, які у своїй практичній діяльності користуються механізмами чинного законодавства та законотворчості.

На необхідність переосмислити принципи функціонування верховної влади вказують науковці, які аналізують ефективність законодавчої системи в Україні, і політичні діячі, які реалізують на практиці законотворчий процес. Так, доктор юридичних наук, академік Академії політичних наук України, В. Тертишник аналізував доктринальні проблеми законодавчої влади в Україні [1, с. 80–87], а також запропонував концептуальні шляхи її удосконалення [2, с. 48–53]. Дослідник у своїх працях наголошує та тому, що конституційна реформа в Україні є принципово важливою, оскільки окреслює цивілізаційний вибір шляху, яким рухатиметься українське державотворення [3, с. 57–64]. Аналіз формування і розвитку державно-правових інститутів в незалежній Україні подано у праці Ю.Шумченка [4, с. 88–94]. Практичні напрямки можливої конституційної реформи крізь призму аналогічних перетворень в східно-європейських країнах аналізувалися в рамках науково-практичної конференції «Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи» [5].

Підтримуючи необхідність залучення прогресивного досвіду європейських країн у виробленні стратегії удосконалення принципів функціонування законодавчої влади в Україні, видається за доцільне розширити географію аналізу діючих у сучасному світі правових систем, включивши у поле зору дослідників законодавчу систему США, яка, в цілому належачи до парламентарного типу, має ряд суттєвих відмінностей від західноєвропейського парламентаризму.

Засадничі основи діяльності американського Конгресу на прикладі 106 скликання аналізував Д. Джошуа [6, 397–409]. Цікаве дослідження американських політологів У. Міноззі та С. Волдена присвячене впливу, який політичні партії справляють на діяльність Конгресу. Ще одним важливим питанням, яке привертає увагу американських політологів, є те, яким чином впливає діяльність членів конгресу у власному виборчому окрузі на їхні шанси бути переобраними та як це позначається на ефективності законодавчої діяльності [7]. Як зазначають дослідники законодавчої системи США, вона побудована таким чином, щоб у першу чергу задовольняти нагальні потреби виборчих округів, не дозволяючи при цьому політико-ідеологічним розбіжностям блокувати роботу парламенту. З огляду на це видається за доцільне більш детально розглянути можливість запровадження досягнень політичної науки Сполучених Штатів Америки в контексті можливості їх застосування на українському політичному ґрунті.

Таким чином, удосконалення засадничих основ функціонування законодавчої влади в Україні є нагальною проблемою, яка потребує детального аналізу теоретичних та практичних аспектів законотворення і має базуватися на залученні світового досвіду.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. Законодавча влада: українські реалії та доктринальні проблеми / В. Тертишник // Віче. – 2010. – № 10. – С. 80–87.
2. Тертишник В. Законодавча влада України: концептуальні проблеми удосконалення / В. Тертишник // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 11. – С. 48–53.
3. Тертишник В.М. Цивілізаційний вибір державотворення та проблеми конституційної реформи в Україні / В.М. Тертишник // Публічне право. – 2016. – № 4(24). – С. 57–64.
4. Шемшученко Ю.С. До питання про формування і розвиток державно-правових інститутів незалежної України / Ю.С. Шемшученко, Н.М. Оніщенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 8. – С. 5–12.
5. Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: Зб. матеріалів учасників Першої науково-практичної конференції (Нац. ун-т «Львівська політехніка», Львів, 19 квітня 2019 р.) / Упоряд. І. Софінська; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська Політехніка», Навч.-наук. ін-т права та психології. – Львів, Каменяр, 2019. – 212 с.

6. Joshua D. Representation in Congress: Constituents and Roll Calls in the 106th House. Clinton Princeton University // *The Journal of Politics*. – Vol. 68, no. 2, May 2006, pp. 397–409.

7. Minozzi W., Volden C. Who Heeds the Call of the Party in Congress? // *The Journal of Politics*. – Vol. 75, no. 3 (Jun. 5, 2013), pp. 787–802. – DOI: <https://doi.org/10.1017/s0022381613000480>.

8. Congressional Careers: Service Tenure and Patterns of Member Service, 1789–2021. Updated January 5, 2021. R41545 VERSION 17 // Congressional Research Service. – URL: <https://crsreports.congress.gov>.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

студентка,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОТОКОЛУ № 16 ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД В УКРАЇНІ

Згідно положень ч. 1 ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерело права [2]. Окрім того, враховуючи, що Україна визнає юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, то застосування судами цієї Конвенції має здійснюватись з обов'язковим урахуванням практики ЄСПЛ не тільки щодо України, а й щодо інших держав [3, абз. 3 п. 12]. У зв'язку з цим постає питання щодо правильного розуміння, тлумачення та доцільного застосування коректної практики ЄСПЛ щодо справи, яка розглядається національним судом та стосується ідентичних правовідносин, що й у справі, щодо якої ЄСПЛ було винесене рішення. 5 жовтня 2017 року Україна ратифікувала Протокол № 16 до Конвенції, який набрав чинності 1 серпня 2018 року. Зазначений Протокол було розроблено з метою сприяння посиленню взаємодії між ЄСПЛ та національними органами влади, що підтримуватиме виконання Конвенції у відповідності з принципом субсидіарності [5]. Ним запроваджується інститут преюдиційного висновку, що передбачає можливість вищої судової установи Високої Договірної Сторони звертатися до ЄСПЛ щодо

надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї [5, ч. 1 ст. 1]. Положеннями Протоколу № 16 до Конвенції визначено умови, за яких можна звернутися із відповідними запитом. По-перше, це подання звернення належним суб'єктом, а саме вищою судовою установою. В Україні такою установою для цілей Протоколу № 16 є Верховний Суд [4]. По-друге, направляти запит можливо лише щодо справи, яка перебуває у провадженні такої вищої судової установи [5, ч. 2 ст. 1]. По-третє, запит на надання консультативних висновків може стосуватися лише принципових питань щодо тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї [5, ч. 1 ст. 1]. Доцільно звернути увагу на думку О. Чепель, яка відзначає, що оскільки чітко не окреслено перелік «принципових питань», стосовно яких можна отримати консультативний висновок, то це може бути ситуація, коли визначений суд або судова установа застосовують Конвенцію та прецедентне право Суду до спору, який вони розглядають з урахуванням доказів сторін з цього питання. Це можуть бути випадки, коли справа, на їхню думку, порушує нове питання права Конвенції, факти справи не підпадають під пряме застосування прецедентного права Суду, або що існує непослідовність у прецедентному праві [7, с. 359]. Окрім того, зважаючи на позицію Верховного Суду, можна заключити, що учасник справи, який заявляє клопотання про звернення до ЄСПЛ для надання консультативного висновку, повинен безпосередньо та неодноразово протягом усіх стадій розгляду справи озвучувати і вказувати на наявність проблемних питань щодо застосування та/або тлумачення положень Конвенції, які б, на його погляд, потребували обговорення на предмет застосовності до спірних правовідносин. Необхідними є пояснення та наведення переконливих аргументів щодо принципів та складності застосування конвенційних положень як підстави звернення до Європейського Суду з прав людини щодо отримання консультативного висновку [6]. По-четверте, запит має бути обґрунтований, із зазначенням причини його подання, відповідних юридичних та фактичних обставин справи [5, ч. 3 ст. 1].

Отже, зважаючи на значну завантаженість ЄСПЛ, інститут преюдиційного висновку може стати механізмом, що сприятиме зменшенню кількості звернень до самого ЄСПЛ, частішому застосуванню Конвенції як підґрунтя для ухвалення судових рішень національними судами та удосконаленні судової практики в цілому. Однак, ні Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ні процесуальні кодекси наразі не містять спеціальних норм, які б визначали механізм взаємодії між судами різних ланок щодо ініціювання ними перед Верховним Судом направлення такого запиту, адже проблеми тлумачення та застосування Конвенції можуть виникати й на етапі розгляду справи в суді першої інстанції чи при її апеляційному перегляді. Окрім того, відсутні й положення законодавчих актів, які б безпосередньо врегульовували порядок ініціювання учасниками справи перед судом, що розглядає їх справу, такого запиту. Таким чином, можна дійти висновку про необхідність внесення змін до зазначених законодавчих актів з метою забезпечення належного функціонування механізму преюдиційного висновку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
3. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>.
4. Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 05.10.2017 № 2156-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 401.
5. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13.
6. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17 липня 2018 р., справа №800/666/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75454499>.

7. Чепель О. Правова природа консультативного висновку Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 357–361.

Литвиненко Д.О.

студентка,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ СТАТТІ З ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 3 ЄКПЛ закріплює одну з найважливіших цінностей людства, яка полягає у абсолютній забороні застосування катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Так, ЄСПЛ наголосив на тому, що Конвенція встановлює таку заборону на будь-яких обставин навіть за часів війни [1].

Щоб підпадати під вплив дії статті 3 Конвенції, погане поводження, у тому числі й покарання, має досягти «мінімального рівня жорстокості», та також зазначена доктрина дає можливість відмежувати катування від нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Однак, виявляється, що на практиці відсутні чіткі критерії визначення «мінімального рівня», для ствердження поганого поводження катуванням. Вказані складнощі обумовлюються тим, що «страждання» характеризується певними суб'єктивними ознаками, а тому вирішуючи питання про рівень жорстокості, ЄСПЛ враховує особливості кожної справи в індивідуальному порядку, спираючись на інтенсивність та тривалість таких дій, ефект, який вони справляють в фізичному та психологічному аспекті, методи та способи їх здійснення [2, с. 63–64].

Зазначеної позиції притримується С. Цебенко підкреслюючи, що принципова відмінність понять за ст. 3 Конвенції полягає передусім у тому, що катування переслідує певну мету, а жорстоке поводження обмежується лише принизливими діями та такими, що завдають біль.

Проте, в кожному випадку ще складно відокремити знущання, які досягли рівня катування, а які ні [3, с. 40].

ЄСПЛ зазначив, що до такого, що відноситься до нелюдського поводження належить спричинення реальної шкоди умисного та триваючого характеру, принаймні сильних та фізичних моральних страждань у поєднанні з приниженням, задля виникнення у особи страху, занепокоєння та неповноцінності. Для визначення такого покарання чи поводження «нелюдським», зазначені дії повинні виходити за рамки законного покарання [4].

Враховуючи, що Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить визначення «катування», на практиці для його розуміння використовується Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Так за ст. 1 термін «катування» охоплює будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне спричиняється сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа або у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої іншої причини, яка ґрунтується на дискримінації будь-якого характеру, коли такий біль або страждання спричиняються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають в офіційній якості, чи з їх підбурювання, відома, чи з їх мовчазної згоди [5].

Щодо виконання ст. 3 ЄКПЛ на держав-учасниць покладаються певні негативні та позитивні зобов'язання. Перші полягають у зобов'язанні держави утриматися від дій, що можуть порушувати відповідні положення вказаної статті. Такі зобов'язання насамперед стосуються умов тримання особи під вартою; надання їй медичної допомоги; екстрадиції та депортації. Щодо позитивних зобов'язань, то вони спрямовані на здійснення державою певних дій, для недопущення та попередження катування та нелюдського поводження. До групи позитивних зобов'язань належать: нормативне закріплення положень стосовно забезпечення прав людини та заборони їх порушення; обов'язок проведення державою ефективного розслідування [6, с. 94–100].

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що хоча стаття 3 ЄКПЛ текстуально виражена одним реченням, насправді охоплює дуже великий перелік правових питань, бо вона закріплює основоположні невід’ємні права людини. Закріплюючи абсолютну заборону катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання та покладаючи на держави певні зобов’язання, ЄКПЛ гарантує неприпустимість вчинення зазначених дій за будь-яких обставин.

Список використаних джерел:

1. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Орлова О.О. Катування, нелюдське та таке поводження чи покарання, що принижує людську гідність: розмежування понять. *Науковий вісник ДДУВС*. 2017. № 3. С. 62–68.
3. Цебенко С. Особливості захисту європейським судом права людини не зазнавати катування та інших форм жорстокого поводження та покарання. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: Юридичні науки. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. № 894, випуск 18. С. 38–44. (Теорія та філософія права).
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Берктай проти Туреччини» (Affaire Berktau v. Turquie) від 01.03.2001 р. Заборона катування. Практика Європейського суду з прав людини. Київ : Український Центр Правничих Студій, 2001. С. 139–192.
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 12 грудня 1984 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
6. Пушкар П.В. Заборона катувань та інші форми жорстокого поводження чи покарання: застосування практики Європейського суду з прав людини // Європейський суд з прав людини. Судова практика / за заг. ред. В.Г. Буткевича. – Київ: Ред. журн. «Право України», 2011. – Дод. до журн. «Право України». Вип. 1. – Ч. 3: Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань: у 3 ч. – 2011. – С. 50–113.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Алендар Ю.І.

студентка,

Науковий керівник: Притика Ю.Д.

доктор юридичних наук, професор,

Інститут права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

СКАСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ: НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Інститут забезпечення позову беззаперечно є ефективним механізмом, покликаним сприяти досягненню цілей та завдань цивільного судочинства, і, перш за все, у частині забезпечення реального виконання рішення суду, ухваленого за результатом розгляду справи по суті. З огляду на це, вкрай важливим видаються питання щодо належного законодавчого регулювання цього процесуального інструментарію. Від досконалості правового підґрунтя залежить дотримання належного балансу інтересів учасників справи з тим, аби не покладати на сторін справи будь-яких обтяжень у більшій мірі, ніж те зумовлено об'єктивною необхідністю.

Врегулюванню питань, пов'язаних із вжиттям заходів забезпечення позову, присвячено Главу 10 Розділу 1 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). Відповідно до ч. 2 ст. 149 ЦПК України застосування заходів забезпечення позову можливе за умови, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду [1].

З метою дотримання прав та законних інтересів особи, яка зазнала обмежень внаслідок здійснення заходів забезпечення позову,

логічним є встановлення механізму скасування застосованих заходів у випадках, коли перестали існувати умови, визначені ч. 2 ст. 149 ЦПК України, що, власне, і передбачив законодавець. Так, положення ч. 1, 9 ст. 158 ЦПК України уповноважують суд скасувати заходи забезпечення позову з власної ініціативи або за вмотивованим клопотанням учасника справи, при цьому у випадку залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі або у випадку ухвалення рішення щодо повної відмови у задоволенні позову суд у відповідному судовому рішенні має зазначити про скасування заходів забезпечення позову. Крім того п. 8 ч. 1 ст. 264 ЦПК України імперативно зобов'язує суд під час ухвалення рішення по суті спору вирішити питання щодо наявності підстав для скасування заходів забезпечення позову [1].

Наведені правові норми не містять додаткових вимог, дотримання яких є обов'язковим задля скасування застосованих заходів забезпечення позову, проте на практиці простежується суперечлива ситуація. Так, в одних випадках судовими органами в повній мірі виконуються приписи ЦПК України – у випадку залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі або відмови у задоволенні позову одночасно вирішується і питання щодо застосованих заходів забезпечення позову, про що зазначається в резолютивній частині відповідного судового рішення. Поряд з цим, в деяких справах учасники змушені вживати додаткових дій аби досягти відновлення попереднього стану шляхом скасування застосованих заходів забезпечення позову, зокрема звертатись до суду із відповідною заявою.

Прикладом може слугувати ухвала Франківського районного суду м. Львова від 25.11.2020 року, постановлена у справі № 465/3701/18, якої задоволено заяву ОСОБА_1 про скасування заходів забезпечення позову з огляду на те, що «при вирішенні питання про закриття провадження у справі у зв'язку з відмовою позивача ОСОБА_2 від позову, не було вирішено питання про скасування заходів забезпечення позову та зустрічного забезпечення, суд вважає за необхідне скасувати заходи забезпечення позову, які були вжиті ухвалою Франківського районного суду м. Львова від 22 червня

2018 року та зустрічне забезпечення, вжите ухвалою Франківського районного суду м. Львова від 25 червня 2020 року» [2].

Можна навести також і ухвалу Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 26.03.2020 року, постановлену у справі № 346/1596/18, якою задоволено заяву представника відповідача про скасування заходів забезпечення позову та зустрічного забезпечення – у рішенні суду про відмову у задоволенні позовних вимог це питання не було вирішено [3].

Аналогічні ситуації мають місце і тоді, коли позовну заяву було залишено без розгляду, зокрема у справі № 766/3880/19 Херсонським міським судом Херсонської області постановлено ухвалу від 10.03.2021 року про задоволення заяву про скасування заходів забезпечення позову. Суд виходив з того, що при постановленні ухвали про залишення без розгляду позову не було вирішено питання про скасування заходів забезпечення позову, як того вимагають приписи ст. 158 ЦПК України і відповідно задовольнив вимоги заявника [4].

Не зважаючи на положення чинного ЦПК України суди допускаються помилок під час постановлення ухвали про залишення позову без розгляду / закриття провадження у справі або ухвалення рішення про відмову у задоволенні позовних вимог, не вирішуючи питання про скасування застосованих заходів забезпечення позову. У такому разі відповідач має право звернутися до суду із окремою заявою про скасування заходів забезпечення позову, однак це порушує принцип процесуальної економії, оскільки підготовка і подання такої заяви та її розгляд судом займає певний проміжок часу, а у випадку залучення представника, заявник може понести додаткові матеріальні витрати. До того ж розгляд заяви про скасування заходів забезпечення позову створює додаткове навантаження не тільки для судді, у провадженні якого перебуває справа, а також для усіх працівників суду, задіяних у процесах реєстрації заяви про скасування заходів забезпечення позову, її розгляді, здійсненні відправлення засобами поштового зв'язку судової кореспонденції тощо.

Зауважимо, із системного аналізу положень ст. ст. 260, 265 ЦПК України вбачається, що в жодній із вказаних статей не відображено необхідність зазначення відповідному судовому рішень про

скасування заходів забезпечення позову (звісно, це не скасовує приписів ч. 9 ст. 158 ЦПК України, які мають бути застосовані судом у сукупності з іншими положеннями Кодексу), а тому, на нашу думку, удосконалення наведених положень має практичне значення.

Відтак із метою сприяння досягненню завдань цивільного судочинства, удосконалення нормативно-правового регулювання, забезпечення дотримання балансу прав та законних інтересів учасників цивільної справи, оптимізації використання матеріальних та трудових ресурсів судової системи, пропонується внесення наступних змін до положень ЦПК України:

1. Доповнити статтю 260 пунктом 3: «3. У випадку здійснення заходів забезпечення позову, ухвала про залишення позову без розгляду або про закриття провадження у справі має відповідати вимогам частини дев'ятої статті 158 цього Кодексу».

2. Доповнити статтю 265 пунктом 14: «14. У випадку здійснення заходів забезпечення позову, рішення про повну відмову в позові має відповідати вимогам частини дев'ятої статті 158 цього Кодексу».

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України № 1618-IV від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 22.03.2021).

2. Ухвала Франківського районного суду м. Львова від 25.11.2020 р., судова справа № 465/3701/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93123397> (дата звернення: 22.03.2021).

3. Ухвала Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 26.03.2020 р., судова справа № 346/1596/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88511543> (дата звернення: 22.03.2021).

4. Ухвала Херсонського міського суду Херсонської області від 10.03.2021 р., судова справа № 766/3880/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95526350> (дата звернення: 22.03.2021).

Кір'ян Б.Є.

студент,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НЕЗАРЕЄСТРОВАНОГО НЕРУХОМОГО МАЙНА

Цивільним процесуальним кодексом України передбачені положення щодо звернення стягнення на незареєстроване нерухоме майно боржника, що відповідають ст. 50 Закону України «Про виконавче провадження»: якщо право власності на нерухоме майно боржника не зареєстровано в установленому законом порядку, виконавець звертається до суду із заявою про вирішення питання про звернення стягнення на таке майно [1]. Однак ст. 440 ЦПК України визначає, дане питання вирішуються судом за поданням виконавця [11]. Вже на даному рівні спостерігаємо колізійність процесуального законодавства й законодавства про виконавче провадження, оскільки за Законом документом, який подається виконавцем до суду, є заява, а за кодексом – подання. П'ятий апеляційний адміністративний суд у постанові від 06.05.2020 року у справі № 420/6899/19 вказав, що норми Закону України «Про виконавче провадження» є спеціальними по відношенню до загальних норм процесуальних кодексів, тому при виконанні рішень судів та інших органів виконавець першочергово має керуватись положеннями Закону України «Про виконавче провадження» й лише потім процесуальними кодексами [7].

Ускладнює процедуру виконання й відсутність як у законі, так і у кодексі визначеного переліку обов'язкових вимог, дотримання яких буде сприяти задоволенню вимог виконавця. Саме тому відповідь слід шукати у судовій практиці.

При вирішенні такого питання Верховний Суд у постанові від 23.01.2019 року у справі № 522/6400/15 зазначив, що перед зверненням з поданням до суду виконавець повинен керуватись загальними положеннями Закону України «Про виконавче провадження» й здійснити необхідні заходи виявлення іншого майна боржника –

грошових коштів чи рухомих речей, оскільки нерухомість звертається в останню чергу [5]. Тобто в такому разі суди мотивують все ж йти регламентованому порядку звернення стягнення.

Але в кожному загальному правилі є свої винятки, тому потрібно зважати й на нетипові випадки. Верховний Суд у постанові від 10.02.2020 року у справі № 676/1314/19 відзначив, що виконавець в ході проведення виконавчих дій має звернути стягнення на усе майно, що зазначене у виконавчому документі, тобто попередньо було визначене у резолютивній частині судового рішення, і порядок звернення стягнення у даному випадку значення немає [8]. В таких ситуаціях суди не мають права відмовляти у задоволенні подання виконавця, навіть якщо дії по розшуку іншого майна не проводились.

Не менш важливим нюансом такої категорії справ є доказування виконавцем, що таке майно дійсно належить боржнику. Такими доказами можуть бути відповідь БТІ, витяги з Державного земельного кадастру чи Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, а у разі наявності можна також надати рішення суду, правовстановлюючий договір (купівлі-продажу, дарування) чи свідоцтво про право на спадщину [10]. Для прикладу, у постанові Верховного Суду від 29.01.2019 року у справі № 914/1362/17 відображено, що звернення стягнення на незареєстроване нерухоме майно без доведення факту права власності є протиправним [6]. Постановою Верховного Суду від 12.08.2018 року у справі № 1708/3246/12 скасовано рішення попередніх інстанцій через нез'ясованість юридичного факту власності земельної ділянки на час розгляду подання. Незважаючи на наявність рішення сільської ради про дозвіл на складання проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, будь-яких правовстановлюючих документів на земельну ділянку не надано [3].

У справах про успадковане майно варто зважати на всі докази, які подає виконавець на обґрунтування подання. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом встановленого строку, не заявив про відмову від неї. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної

контори заяву про прийняття спадщини. Так, у постанові Верховного Суду від 22.08.2018 року у справі № 623/2000/15 було скасовано рішення суду першої та апеляційної інстанції, оскільки суди не дослідили всіх доказів, а саме факт звернення до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини після смерті останньої, а тому боржник вважається таким що прийняв спадкове майно [4].

Щодо новоствореного майна Велика Палата Верховного Суду у постанові від 18.12.2019 року у справі № 200/22329/14 дала однозначний висновок, що визнання в права власності на об'єкт незавершеного будівництва, не прийнятого до експлуатації, в судовому порядку нормами ЦК України чи іншими нормативними актами не передбачено [2].

В разі ж якщо виконавці звертають стягнення на незареєстроване майно та відчужують таке майно через електронні торги, то суди визнають недійсними договори купівлі-продажу майна, укладені на електронних торгах. Яскравим прикладом є рішення Господарського суду Київської області від 15.12.2020 року у справі № 911/1329/19. Так, позивач звернувся до суду з вимогою визнати недійсним договір-купівлі продажу майна, укладеного на електронних торгах, на підставі протоколу проведення електронних торгів та акту про реалізацію предмету іпотеки. В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що станом на дату проведення прилюдних торгів, право власності на земельні ділянки, які були предметом прилюдних торгів, в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно не було зареєстроване, а тому не могло бути реалізоване на прилюдних торгах. Пройшовши всю вертикаль судової гілки влади, справа повернулась до першої інстанції й суд зазначив, що особливість режиму нерухомого майна визначається тим, що права на нього та правочини щодо нього підлягають державній реєстрації. При цьому, правочин підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом. Такий правочин є вчиненим з моменту його державної реєстрації, а тому торги можуть бути скасовані [9].

Отже, можна зробити очевидний та однозначний висновок, що нормативного регулювання у Цивільному процесуальному кодексі України та Законі України «Про виконавче провадження» явно

недостатньо. Позитивним є те, що на законодавчі прогалини відповідь дає судова гілка влади.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про виконавче провадження». Закон від 02.06.2016 року № 1404-VIII. Дата оновлення: 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 28.03.2021).
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 грудня 2019 року, судова справа № 200/22329/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144991> (дата звернення: 28.03.2021).
3. Постанова Верховного Суду від 12.08.2018, судова справа № 1708/3246/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76614611> (дата звернення: 28.03.2021).
4. Постанова Верховного Суду від 22 серпня 2018 року, судова справа № 623/2000/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76103225> (дата звернення: 28.03.2021).
5. Постанова Верховного Суду від 23 січня 2019 року, судова справа № 522/6400/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79516602> (дата звернення: 28.03.2021).
6. Постанові Верховного Суду від 29 січня 2019 року, судова справа № 914/1362/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79687736> (дата звернення: 28.03.2021).
7. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 06.05.2020 року, судова справа № 420/6899/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89087056> (дата звернення: 28.03.2021 року).
8. Постанова Верховного Суду від 1 лютого 2020 року, судова справа № 676/1314/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87485250> (дата звернення: 28.03.2021).
9. Рішення Господарського суду Київської області від 15.12.2020 року, судова справа № 911/1329/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93630380> (дата звернення: 28.03.2021).
10. Ухвала Господарського суду Кіровоградської області від 3 березня 2021 року, судова справа № 912/3641/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95270394> (дата звернення: 28.03.2021).
11. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення 16.02.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20100216#Text> (дата звернення: 28.03.2021).

Муравська Н.О.

студентка,

*Інститут права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

МІСЦЕ ІНСТИТУТУ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ У СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Інститут визнання та виконання рішень іноземних судів передбачає захист прав особи поза межами держави винесення відповідного рішення. Інститут визнання та виконання рішень іноземного суду не належить суто до однієї галузі, оскільки правовідносини цього інституту регулюються кількома галузями права.

Відтак, можна виокремити два підходи щодо визначення місця інституту визнання та виконання рішень іноземних судів у системі права України.

1. *Як інститут цивільного процесуального права України.*

Розглядаючи це питання доречніше казати, що інститут визнання та виконання рішень іноземних судів належить до міжнародного цивільного процесу України. Однак серед науковців немає єдності й щодо місця останнього у системі права, а від цього залежить, зокрема, і місце інституту визнання та виконання рішень іноземних судів.

Так, на думку Кузнецова М.М., міжнародний цивільний процес слід розглядати в рамках однієї галузі – міжнародного приватного права [1, с. 21–22].

Х. Шак вважає, що міжнародний цивільний процес слід розглядати як самостійну галузь права. Він вказує, що «...навіть чи слід зараховувати міжнародний цивільний процес до тієї чи іншої галузі; він повинен акцептуватися як самостійна правова матерія», обґрунтовуючи тим, що мета міжнародного цивільного процесу швидше приватно-правова, в той час як засоби, якими він користується – публічно-правові [5, с. 6].

На думку Штефана М.Й., питання цивільного судочинства з іноземним елементом є складовою частиною цивільного процесуального права України. Ми також дотримуємось цього підходу з урахуванням такого [6, с. 251].

Цивільне процесуальне право – це галузь права, яка регулює суспільні відносини, що виникають між учасниками цивільного процесу і судом під час здійснення правосуддя у цивільних справах [2, с. 25]. З огляду на це, воно пов'язане із іншими нормами приватного права, зокрема, такими як цивільне, сімейне, трудове тощо. Враховуючи наведене, під предмет регулювання цивільного процесуального права підпадають приватні суспільні відносини, які потребують захисту або підтвердження.

Відтак під регулювання міжнародного цивільного процесу підпадають ті ж приватні суспільні відносини, однак вони ускладнені іноземним елементом. Таким чином, відокремлення міжнародного цивільного процесу від цивільного процесуального права є штучним, оскільки вони обидва регулюють по суті однакові суспільні відносини.

Отже, міжнародний цивільний процес є складовою цивільного процесуального права України, а відтак до цієї ж галузі входить й інститут визнання та виконання рішень іноземних судів.

Порядок визнання та виконання рішень іноземних судів регулюється положеннями Цивільного процесуального кодексу України (далі – «ЦПК України»), а саме цьому інституту присвячено окрему главу у розділі IX.

З 1963 року визнання та виконання рішень іноземних судів та визнання і виконання рішень комерційних арбітражів ототожнювалися та регулювались одними нормами.

З 16.02.2010 року у ЦПК України починає наводитись визначення «рішення іноземного суду». Доречніше сказати, що у ньому наводився перелік рішень, які слід відносити до цього поняття, а саме: рішення суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ; іноземних чи міжнародних арбітражів [4].

Уже з 2017 року законодавцем було закладено новий підхід щодо визначення місця інституту визнання та виконання рішень іноземних

судів у системі права. Так, відбулося відокремлення врегулювання порядку визнання та виконання рішень іноземних судів від визнання та виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів, шляхом розміщення їх у двох окремих главах розділу IX ЦПК України. Разом з цим із переліку рішень під якими слід розуміти «рішення іноземного суду» було виключено «рішення іноземних чи міжнародних арбітражів».

Таким чином, внаслідок реформаційних процесів інститут визнання і виконання рішень іноземних судів став самостійним інститутом у рамках цивільного процесуального права України.

Однак галузь цивільного процесуального права лише частково врегульовує відносини інституту визнання та виконання рішень іноземних судів, оскільки фактично у ній передбачені норми лише щодо визнання рішення іноземного суду.

2. Як інститут виконавчого процесу

Як вказувалось раніше, ЦПК України врегульовує лише питання визнання рішення іноземного суду на території України, натомість сам порядок виконання такого рішення підпадає під регулювання виконавчого процесу.

На думку Мальського М.М., виконання рішень іноземних судів на підставі виданих в Україні виконавчих документів є інститутом виконавчого процесу, та більше того інститутом транснаціонального виконавчого процесу [3, с. 103].

Зазначена думка заслуговує на увагу, оскільки дійсно процедура визнання передбачає видачу відповідного документу – виконавчого листа, на підставі якого і відбувається виконання рішення іноземного суду на території України. Відтак, після визнання такого рішення порядок його виконання підпадає під регулювання національних норм виконавчого права.

Проте, враховуючи викладене вище, ми не можемо однозначно говорити про віднесення інституту визнання та виконання рішень іноземного суду лише до однієї галузі права. Доцільно говорити про міжгалузевий характер цього інституту, оскільки його регулювання має комплексний характер та фактично відбувається з урахуванням трьох галузей права: цивільного процесуального права, міжнародного права та виконавчого права.

Таким чином, інститут примусового визнання та виконання рішень – це міжгалузевий інститут права, норми якого регулюють суспільні відносини щодо визнання та виконання рішення іноземного суду на території України.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов М.Н. Некоторые особенности развития международного частного права. *Советский журнал международного права*. 1991. № 1. С. 21–22.
2. Кучер В.О., Курило Т.В., Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М., Татарин І.І., Баліцька О.Ю., Євхутіч І.М. Цивільний процес України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В.О. Кучера. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 25 с.
3. Мальський М.М. Проблеми здійснення виконавчого провадження щодо рішень судів чи інших юрисдикційних органів, винесених в іноземній державі, як інституту транснаціонального виконавчого процесу. *Науково-практичний журнал «Jurnalul juridic național: teorie și practică»*. – 2014. – № 1(5). – 103 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення 16.02.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20100216#Text> (дата звернення: 26.03.2021 року).
5. Шак Х. Международное гражданское процессуальное право : Учебник / Пер. с нем.: Москва : БЕК, 2001. 6 с.
6. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс; Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 251 с.

Ушаков Р.М.

студент,

Институт прокуратуры

Саратовской государственной юридической академии

**ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И
ГРАЖДАНСКОГО ОБОРОТА ЛЕКАРСТВЕННЫХ
СРЕДСТВ: СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ**

Конституция Российской Федерации, высший нормативный правовой акт, определяющий конституционный строй государства, закрепляет право граждан на охрану здоровья. Фундаментом данного права выступает фармацевтическая деятельность, ответственная за распространение лекарственных средств. В связи с переходом России на рыночную экономику система государственного лекарственного обеспечения подверглась кардинальным изменениям, что выразилось в трансформации фармацевтического законодательства.

Основным законом, затрагивающим оборот лекарственных средств, является Федеральный закон от 12 апреля 2010 г. № 61-ФЗ «Об обращении лекарственных средств». Фармацевтическая деятельность – это деятельность, осуществляемая организациями оптовой торговли и аптечными учреждениями в сфере обращения лекарственных средств.

В связи с исключительной значимостью для государства, обусловленной сохранением жизни и здоровья граждан, государственное регулирование сферы обращения лекарственных средств выражается, в первую очередь, в выработке государственной политики и нормативно-правовом регулировании. Социальная значимость лекарственных средств, а также их возможная опасность для жизни и здоровья граждан выступают одними из определяющих критериев, обуславливающих потребность в государственном регулировании потребления лекарств [1, с. 53]. Законодательство Российской Федерации отдельно регулирует как отношения, складывающиеся между медицинскими работниками и потребителями

лекарственной продукции, так и с субъектами фармацевтической деятельности.

Согласно ст. 4 Федерального закона от 12 апреля 2010 г. № 61-ФЗ «Об обращении лекарственных средств» под лекарственными средствами понимаются вступающие в контакт с организмом человека, проникающие в органы, ткани организма человека, применяемые для лечения заболевания, и полученные из крови, плазмы крови, из органов, тканей организма человека или животного, растений, минералов методами синтеза или с применением биологических технологий [2, с. 3].

Из приведенного определения следует, что для законодателя определяющим является не способ получения лекарственного средства, а форма его воздействия на организм человека, так как от этого прямо зависит реализация прав граждан на охрану здоровья. Таким образом, лекарственные средства являются определенными веществами.

А.Я. Рыженков отмечает, что Гражданский кодекс РФ не выделяет лекарственные средства в отдельный объект правоотношений, поэтому с позиции теории права и гражданского оборота лекарственные средства являются вещами. Руководствуясь нормами Гражданского кодекса и положениями закона, регулирующего обращение лекарственных средств, следует сделать вывод, что лекарственные средства – это движимые вещи. Движимые вещи самостоятельных признаков для их классификации не имеют и определяются в качестве таковых по принципу невозможности их признания недвижимостью [3, с. 113].

Е.П. Чорновол, рассуждая о лекарственных средствах, уделяет внимание связи объекта гражданских прав и правоотношения. Он отмечает, что лекарственные средства выступают объектом гражданских прав в рамках конкретной правовой связи – гражданского правоотношения [4, с. 61].

Ю.Д. Сергеев и Е.Д. Фарбер рассматривают лекарственное средство одновременно как объект материального и нематериального мира. К последним авторы относят только те лекарственные средства, которые определены фармакопейной статьей [5, с. 3]. А.В. Ярош, рассуждая о фармакопейных статьях, также приходит

к выводу что, лекарственные средства, содержащиеся в фармакопейных статьях, могут быть отнесены к объектам нематериального мира. Однако он справедливо отмечает условность данного положения [6, с. 228].

М.Н. Душкина рассуждает о лекарственных средствах как вещах потребляемых. Она связывает это с процессом использования лекарственных средств, в результате которого происходит высвобождение действующего активного начала и его воздействие на ткани и органы человеческого организма, что, в свою очередь, прямо влияет на здоровье человека. Из этого следует, что лекарственные средства относятся к вещам потребляемым. Также следует отметить, что лекарственные средства являются примером вещей, определяемых родовыми признаками [7, с. 66].

Федеральное и региональное законодательство, опосредующее обращение лекарственных средств, в силу особой сущности регулируемой сферы обладает выраженными публично-правовыми чертами.

С.И. Жданов указывает на упущение в рамках установленных Федеральном законом «О лекарственных средствах» от 22.06.1998 № 86-ФЗ основных направлениях государственного регулирования института обращения лекарственных средств, где, по его мнению, не указана основная цель государства, а именно, разработка и обеспечение проведения единой государственной политики по обеспечению населения лекарственными средствами. Вместе с тем С.И. Жданов отмечает отсутствие такого документа государственной политики в сфере лекарственного обращения, как программа развития фармацевтической службы [8, с. 45]. Наряду с изложенным А.П. Мешковский в составе базовых проблем лекарственного обеспечения справедливо выделяет недостатки национальной политики по обеспечению населения лекарственными средствами. Он поднимает вопрос о пересмотре стратегии лекарственного обеспечения и увеличении бюджетного финансирования здравоохранения с учетом мировых тенденций [9, с. 21]. Отсутствие целостной правовой политики государства в сфере лекарственного обеспечения населения наносит опосредованный вред здравоохранению страны.

Кроме того, следует обратить внимание на законодательно установленные полномочия властных структур в сфере регулирования обращения лекарственных средств. Применительно к Федеральному закону «О лекарственных средствах» от 22.06.1998 № 86-ФЗ, статьи 6 и 7 должны не только устанавливать, но и в конкретно определенной форме разграничивать полномочия государственных органов в вопросе регулирования отношений в сфере обращения лекарственных средств [10, с. 34].

Рассматривая статью 6 данного закона с критической позиции, можно предположить об упущении законодателя: установлен закрытый перечень полномочий федерации в сфере обращения лекарственных средств. Обращаясь к предыдущей редакции данного закона, действующей до внесения в него изменений Федеральным законом от 22 августа 2004 г. № 122-ФЗ, можно обнаружить, что в новой редакции статьи были сокращены такие полномочия Правительства РФ, как разработка и осуществление федеральных программ обеспечения населения лекарственными средствами и развития медицинской промышленности, а также определение порядка социальной защиты граждан, льготного или бесплатного обеспечения отдельных категорий граждан лекарственными средствами. Данное обстоятельство может быть связано с стремлением законодателя не допустить совпадения равнозначных положений в различных законах. Полагаем, что повторение конкретных полномочий Правительства РФ в Федеральном законе «О лекарственных средствах» может внести ясность в вопросе разграничения полномочий.

В статье 7 данного закона, посвященной полномочиям органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации, было предусмотрено только одно полномочие: разработка и осуществление региональных программ. В то же время установление ряда иных полномочий субъектов ранее допускалось в рамках Постановлении Правительства РФ от 06.07.2006 № 416 «Об утверждении Положения о лицензировании фармацевтической деятельности». Однако в настоящее время данный акт утратил силу, что, как думается, является нецелесообразным решением законодателя.

Кроме того, анализируя исследуемую сферу правоотношений в целом, Н.С. Стрекалова и Д.А. Кузнецова приходят к закономерному выводу о том, что остаются до сих пор остаются нерешенными вопросы организации фармацевтической деятельности и ее лицензирования, а также регистрации лекарственных средств [11, с. 130].

Резюмируя вышеизложенное, можно сделать следующие выводы:

1. Правовое регулирование фармацевтического рынка следует осуществлять на основании регулярно корректируемых нормативно-правовых актов, отвечающих динамике современности.

2. Необходимо разработать единую государственно-правовую политику по обеспечению населения лекарственными средствами.

2. Целесообразно совершенствование функций федеральных органов исполнительной власти и органов исполнительной власти субъектов России, регулирующих деятельность в сфере обращения лекарственных средств.

Список использованных источников:

1. Мохов А.А. Лекарственные средства как объекты гражданских прав. *Юрист*. 2014. № 12. С. 53–57.
2. Гришаев С.П. Комментарий к федеральному закону «Об обращении лекарственных средств». *Хозяйство и право*. 2010. № 2. С. 3–9.
3. Рыженков А.Я. К вопросу о понятии и содержании недвижимого имущества как объекта гражданских прав. *Вестник Волгоградского государственного университета*. Серия 5. Юриспруденция. 2012. № 2 (17). С. 113–121.
4. Чорновол Е.П. Лекарственные средства как объект гражданских прав. *Актуальные проблемы частного права: Межвузовский сборник научных трудов*. Выпуск 2. Екатеринбург : Издательство «УрАГС», 2008. С. 61–68.
5. Сергеев Ю.Д., Фарбер Е.В. Лекарственные средства как объекты гражданских прав. *Медицинское право*. 2014. № 2. С. 3–9.
6. Ярош А.В. Лекарственное средство как объект гражданского права социального значения. *Образование и право*. 2015. № 1. С. 228–234.
7. Душкина М.Н. Некоторые вопросы правового регулирования лекарственных средств как объекта гражданских правоотношений. *Вестник Волгоградского государственного университета*. Серия 5. Юриспруденция. 2013. № 3 (20). С. 66–69.
8. Жданов С.И. Современное состояние законодательства в области обращения лекарственных средств в Российской Федерации: противоречия, проблемы, перспективы. *Вестник РУДН. Серия: Юридические науки*. 2009. № 2. 45–53.

9. Мешковский А.П. О проблемах лекарственного обеспечения населения. *Международный опыт, медицинские технологии, оценка и выбор*. 2015. № 3. С. 21–33.

10. Милушин М.И. Проблемы российского законодательства об обращении лекарственных средств. *Нормативные акты и комментарии для фармации*. 2006. № 4. С. 34–39.

11. Стрекалова Н.С., Кузнецова Д.А. Анализ нормативно правового регулирования фармацевтической деятельности. *Вестник ТГУ*. Т. 1. С. 130–132.

Хамітова В.В.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРОЦЕС СПАДКУВАННЯ ДИТИНОЮ, ЯКА ЗАЧАТА СПОСОБОМ ПОСМОРТАЛЬНОЇ РЕПРОДУКЦІЇ

Спадкове право формувалося ще за часів Римської імперії, у сучасний період виникає низка, складних і не регламентованих законодавством, питань. Цікавим є питання процесу спадкування зачатої дитини способом посмортальної репродукції, адже даний аспект не має ні законодавчого, ні практичного способу регулювання на території України, саме тому актуальним є вивчення даної проблематики за законодавством іноземним держав, щоб віднайти найбільш вдалий спосіб імплементації даної конструкції до національного законодавства.

Сучасні досягнення репродуктивних технологій тепер створюють нову можливість – дитина може народитися, а також може бути зачатою, після смерті біологічного батька або біологічної матері. Це створює багато юридичних складностей та невизначеностей, одна з яких стосується здатності дитини, яка була зачата після смерті, успадкувати майно від померлого батька/матері.

Досягнення біотехнологій та кріоконсервації зробили можливим для осіб стати батьками після смерті. Такі діти можуть бути зачаті за допомогою штучних способі Репродуктивних технологій (далі – АРТ). Запліднення відбувається за допомогою кріоконсервованої сперми чи яйцеклітини отриманої до смерті одного із батьків, або біологічний матеріал отримується незабаром після смерті (72 години після).

Варто зазначити, що посмертне зачаття є етично суперечливим і було заборонено деякими країнами (Франція, Німеччина, Швеція та Канада), а в інших – дозволено (Великобританія), але тільки у випадках наявності згоди на процедуру [1, р. 56].

Діти, зачаті посмертно, стикаються з особливими перешкодами для успадкування своїх майна від своїх померлих біологічних батьків. Звичайно, якщо батьки прямо передбачили таку дитину у своєму заповіті, тоді питань не виникає, але це тріпляється рідко, адже частіше в таких випадках смерть стає раптовою і несподіваною.

Вважається, що не може така дитина упадковувати страхові виплати або соціальну допомогу. Важливим аспектом є також те, що таке посмертне зачаття повинно статися на «ранньому етапі», а не через декілька років, тому що якщо відтягнути такий процес на декілька років, то буде виникати питання, що відбувається у цей час із спадковою масою.

Баронеса Пітклітлі у Великобританії зазначила, що: «Оскільки сперма може зберігатися до 39 років – хоча встановлений законом термін становить лише десять років – безсумнівно, це може стати проблемою для виникнення право на спадкування» [2, с. 12]. Я погоджуюсь з такою позицією, що треба встановлювати чіткий термін для можливості народження такої дитини, адже будуть виникати складності у питаннях утримання майна. У Каліфорнії, наприклад, дитина повинна бути зачата протягом двох років після смерті батька, тоді як Луїзіана стверджує, що дитина повинна народитися протягом трьох років після смерті.

Дійсно важливим питання у процесі спадкування, це спочатку визнання батьківства померлого, оскільки він не може взяти на себе будь-які обов'язки батьківства та бути активним учасником життя своєї дитини в силу його смерті. Саме тому деякі юрисдикції прямо

виключають дітей, зачатих посмертно від процесу спадкування, а дитина в такому разі може успадкувати лише у тому випадку, якщо це прямо передбачено в заповіті. Однак незрозуміло, чи повинен заповідач чітко посилатися на дитину в своїй волі як спадководаця, або зазнати «мої діти» буде достатньо.

Вільям Блекстоун говорить про те, що навряд чи дитина має широке юридичне право на спадкування від батьків, адже він вказує на те, що має бути цивільне право, а не природне право. Тим не менше, якщо хтось визнає, що таке рішення спирається на мету «не дозволити своїм утриманням знедолитись». Тому вчений стверджує, що єдиним виправданим правом на спадкування у посмертально народженої дитини є право на отримання коштів для навчання та для підготовки до «успішного життя». Вільям Блекстоун каже про те, що спадкування таких дітей можна взагалі визнавати «природним правом», адже на батьків покладений обов'язок утримувати будь-яким чином своїх дітей, але така позиція є ідеалістичною і будується з точки зору моральних принципів, а тому не має під собою юридичного підґрунтя [3, с. 445].

Але як зазначають інші науковця наявність такого права у дітей і такого юридичного обов'язку утримання у батьків, навіть посмертно, знижує фінансове навантаження на суспільство до такої міри, що держава повинна стимулювати затвердження такого права і обов'язку, адже державі не потрібно буде забезпечувати життя таких дітей.

Незважаючи на розширення цієї категорії, слід зазначити, що посмертно зачаті діти все ще будуть виключено з права на спадкування відповідно до закону у Новій Зеландії та Канаді, адже померлий не буде визнаватися їх законним батьком [4, р. 214].

Отже, в такому випадку посмертно зачата дитина є таким суб'єктом, який вразливий до позбавлення спадщини, але на відміну від інших неповнолітніх дітей, не має встановленого законом засобу для відновлення свого права.

Виникає також питання, як довести згоду померлої особи на народження такої дитини і виникнення права спадкуванн, наприклад, у Великобританії дане питання вирішується так: при зібранні генетичного матеріалу надається письмова згода на використання, і

вона і тлумачиться як те, що померла особа «добровільно» створила необхідність спадкування.

Комітет Американського товариства репродуктивної медицини підтримує також дану посмертну концепцію, і є дані, що громадяни мають схожі настрої [5, с. 216].

Однак позиція не завжди є чіткою. Виникає питання, що якщо особа здала свій генетичний матеріал, але не надала письмової згоди, або матеріал був зібраний посмертно, то тоді як може виникнути «обов'язок» в утриманні такої особи, а тобто як виникне право на спадкування [6, с. 332].

Отже, аналіз даної конструкції дає зрозуміти, що зараз дане питання є достатньо не дослідженим і не вивченим, а також в Україні дана можливість взагалі відсутня і ніяк не регулюється законодавчими актами, і навіть не має таких судових прецедентів. Це обґрунтовується тим, що у нашій державі посмертальна репродукція не використовується і не розвивається, а тому відсутність законодавчого регулювання не впливає на стан суспільства і не створює проблем. Але на моє власне переконання дане питання варто обговорювати і законодавчо фіксувати, адже розвиток суспільства не стоїть на одному місці і скоро практика посмертальної репродукції дійде і на терени України.

Список використаних джерел:

1. Barton S.E., Correia K.F., Shaler S., Missmer S.A., Lehmann L.S., Shah D.K., Ginsburg E.S. Population-based Study of Attitudes Towards Posthumous Reproduction. 2012. 56 p.
2. Maddox N. Inheritance and the Posthumously Conceived Child. Conveyancing and Property Lawyer. 2017. 12 p.
3. William Blackstone. Commentaries on the Laws of England, vol. 1. Oxford : Clarendon Press, 1765. P. 445.
4. Kerekes. My Child... But Not My Heir. 1996. P. 214.
5. Brashier R.C. Children and Inheritance in the Nontraditional Family. *Utah Law Review* 93. 1996. Pp. 214–218.
6. Harpum C., Bridge S., Dixon M. Megarry and Wade: The Law of Real Property, 8th ed. London : Sweet and Maxwell, 2012. Pp. 317–382.

Чеботарьов О.П.

адвокат,

*член Комітету з питань верховенства права
Національної асоціації адвокатів України*

ПОВАЖНІ ПРИЧИНИ ПРОПУСКУ СТРОКУ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [2].

Сукупність правових норм, які регулюють правовідносини, що виникають внаслідок переходу прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), становить підгалузь спадкового права [3, с. 408–409].

Відповідно до ч. 1 ст. 1270 ЦК України, для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини [2].

Таким чином, прийняття спадщини обмежується шестимісячним строком, який обчислюється з часу відкриття спадщини.

До обставин, що зумовлюють відкриття спадщини, ЦК України відносить: 1) смерть особи; 2) оголошення особи померлою.

Часом відкриття спадщини є день смерті особи, або день, з якого її оголошено померлою.

З моменту вказаних обставин починає спливати шестимісячний строк для прийняття спадщини.

Законодавець встановлює наслідки, які настають в разі пропуску строку для прийняття спадщини.

Так, відповідно до ст. 1272 ЦК України, якщо спадкоємець протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦК України, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її [2].

У разі пропуску шестимісячного строку в спадкоємця є два варіанти: 1) за письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу або

в сільських населених пунктах – уповноважений на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини; 2) за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Суд може визначити додатковий строк, достатній для подання заяви про прийняття спадщини, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; 2) ці обставини визнані судом поважними.

При цьому, слід зазначити, що законодавець не надає відповіді на питання: які причини пропуску шестимісячного строку слід вважати поважними.

У той же час, з метою забезпечення однакового застосування законодавства про спадкування Пленум Верховного Суду України, прийняв постанову «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008 р. в якій зазначив, що вирішуючи питання про визначення особі додаткового строку, суд досліджує поважність причини пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій [4].

У Єдиному державному реєстрі судових рішень можна знайти рішення Верховного Суду в яких суд сформував правову позицію з вказаного питання.

Так, Верховний Суд відносить до поважних причин пропуску шестимісячного строку наступні причини: 1) тривала хвороба спадкоємців; 2) велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна; 3) складні умови праці, які, зокрема, пов'язані з тривалими відрядженнями, в тому числі закордонними; 4) перебування спадкоємців на строковій службі у складі Збройних Сил України; 5) необізнаність спадкоємців про наявність заповіту, тощо. При цьому, Верховний Суд неодноразово змінював свою правову позицію з цього питання.

У той же час, ані правовий висновок Верховного Суду, ані постанова Пленуму Верховного Суду України не встановлюють норму права.

Відповідно до ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1].

Відповідно до ст. 152-2 Конституції України, рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені [1].

Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності, тощо [5].

Із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування в правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі [6].

Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки [7].

Принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини [8].

Принцип юридичної визначеності є істотно важливим для питання довіри до судової системи та верховенства права. Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед – до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований з достатньою мірою чіткості, аби особа мала можливість керувати свою поведінку. Юридична

визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишались передбачуваними [9].

Очевидним є те, що в питанні поважності причин пропуску строку для прийняття спадщини має місце правова невизначеність, оскільки ЦК України не містить вичерпного переліку причин, які слід вважати поважними.

«Поважна причина» – оціночне поняття, а тому для забезпечення сталості та єдності судової практики, з метою реалізації на практиці принципу верховенства права, необхідно в ЦК України передбачити вичерпний перелік причин, які слід вважати поважними в разі пропуску строку для прийняття спадщини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, 28 червня 1996 року.
2. Цивільний кодекс України, 16 січня 2003 року № 435-IV.
3. Стефанчук Р.О. Цивільне право України, 2005 року.
4. Постанова Пленум Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» № 7 від 30.05.2008 р.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004.
6. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010.
8. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо

податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018.

9. Доповідь «Верховенство права» Європейської комісії «За демократію через право» від 4 квітня 2011 р.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Савчук І.І.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОТОЧНИХ КРЕДИТОРІВ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Кодекс України з процедур банкрутства поділяє кредиторів на конкурсних, поточних та забезпечених. Відповідно до ст. 1 Кодексу України з процедур банкрутства, поточні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, що виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство [1].

Згідно п. 13 Постанови Пленуму Верховного суду України від 18.12.2009 № 15 «Про судову практику в справах про банкрутство», поточними кредиторами слід вважати тих кредиторів, термін виконання вимог яких до боржника настав після порушення справи про банкрутство [2]. Отже, статус вимог кредитора як поточних має безпосередній зв'язок з моментом виникнення таких вимог. Аналогічна позиція відстоюється і Верховним судом. Зокрема, у Постанові від 21 вересня 2020 року у справі № 916/2878/14 Верховний суд підкреслив, що визначення статусу вимог кредитора (конкурсні чи поточні) пов'язується безпосередньо з моментом виникнення цих вимог [3].

Тобто, набуття статусу поточного кредитора у справі про банкрутство, вимагає від господарського суду чіткого встановлення наступних фактів: (1) дати відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, та (2) дати виникнення вимоги кредитора до боржника. Якщо друга дата настала після першої – кредитор матиме статус поточного.

Відповідно до ч. 14 ст. 39 Кодексу України з процедур банкрутства, з моменту відкриття провадження у справі пред'явлення поточними кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть здійснюватися у випадку та порядку, передбаченому Кодексом України з процедур банкрутства. Відповідно до ч. 8 ст. 45 Кодексу України з процедур банкрутства, до визнання боржника банкрутом спори боржника з кредиторами, які мають поточні вимоги до боржника, повинні вирішуватись в межах справи про банкрутство шляхом їх розгляду у позовному провадженні господарським судом [1].

Тобто, поки боржник не визнаний банкрутом – поточний кредитор може звернутися з вимогами до банкрута лише шляхом подання позовної заяви в загальному порядку. Суддя, який розглядає справу про банкрутство боржника, до визнання останнього банкрутом повинен відмовити у прийнятті заяв поточних кредиторів з вимогами до боржника, що ґрунтуються на зобов'язаннях, які виникли після порушення провадження у справі. Фактично, з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство і до визнання боржника банкрутом поточні кредитори не мають таких прав як інші кредитори у межах справи про банкрутство, що не сприяє захисту їх прав.

В той же час, відповідно до ч. 4 ст. 60 Кодексу України з процедур банкрутства після визнання боржника банкрутом, у ліквідаційній процедурі господарський суд розглядає заяви з вимогами поточних кредиторів, які надійшли до господарського суду після офіційного оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом [1].

Особливістю статусу поточних кредиторів є те, що згідно ч. 5 ст. 41 Кодексу України з процедур банкрутства дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на вимоги поточних кредиторів [1]. Так, на вимоги, які є поточними не поширюється дія мораторію, тобто, вони можуть бути погашені боржником у будь-який час після відкриття провадження у справі, як це відзначено у Постанові Центрального апеляційного суду від 30 вересня 2020 року у справі 904/1907/15 [5].

В цьому контексті довгий час проблемним було наступне питання: чи нараховується за зобов'язаннями боржника перед поточними кредиторами згідно із загальними правилами неустойка

(штраф, пеня). Проблемність цього питання обґрунтовувалась різним тлумаченням судами ст. 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ в редакції, що діяла до 19 січня 2013 року, якою встановлювалась заборона щодо застосування під час мораторію на задоволення вимог кредиторів всіх санкцій за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) [6].

Так, в одних випадках суди зазначали, що протягом дії мораторію санкції за невиконання грошових зобов'язань не застосовуються в силу прямої заборони законом, безвідносно до часу виникнення зобов'язань, з огляду на те, що передбачена ч. 4 ст. 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції, яка діяла до 19 січня 2013 року, заборона щодо застосування під час мораторію на задоволення вимог кредиторів всіх санкцій за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) є абсолютною (Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 11 вересня 2018 року у справі № 823/2240/17) [7].

Окрім вищенаведеної позиції, мала місце і інша позиція, відповідно до якої дія мораторію, накладеного згідно зі ст. 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції, яка діяла до 19 січня 2013 року, поширюється лише на задоволення вимог конкурсних кредиторів. Щодо зобов'язань поточних кредиторів, то за такими зобов'язаннями згідно із загальними правилами нараховується неустойка (штраф, пеня), застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати обов'язкових платежів (Постанова Великої Палати Верховного Суду, від 20 листопада 2018 року у справі № 5023/10655/11) [8].

В Постанові від 16 вересня 2020 року у справі № 826/3106/18 Велика палата Верховного суду все ж зробила висновок про те, що згідно зі ст. 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції, яка діяла до 19 січня 2013 року, боржник, стосовно якого порушено провадження

про визнання банкрутом і введено мораторій на задоволення вимог кредиторів, звільняється від відповідальності лише за невиконання зобов'язань, на які поширюється мораторій. За поточними зобов'язаннями боржник відповідає на загальних підставах до прийняття господарським судом постанови про визнання його банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури [9].

В той же час, в чинній редакції ч. 4 ст. 41 Кодексу України з процедур банкрутства, на нашу думку, вищевказана проблема щодо неоднозначного трактування поширення мораторію на нарахування санкцій за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань перед поточними кредиторами – вирішена. Так, згідно ч. 4 ст. 41 Кодексу України з процедур банкрутства протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань із задоволення всіх вимог, на які поширюється мораторій [1]. Тобто, беручи до уваги те, що на вимоги поточних кредиторів дія мораторію не поширюється – за такими вимогами можуть нараховуватися фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань. Все ж, врахування вищевказаних позицій судів є важливим з огляду на те, що досі в провадженні господарських судів перебувають справи про банкрутство, в яких у момент виникнення спірних правовідносин діяв Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції, що діяла до 19 січня 2013 року.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що поточні кредитори у справі про банкрутство наділені особливим правовим статусом, порівняно з іншими видами кредиторів. В той же час, ряд проблемних моментів, які виникають при реалізації такого статусу на практиці, свідчить про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання правового статусу поточних кредиторів у справі про банкрутство.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vv/2597-19>.

2. Про судову практику в справах про банкрутство: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-09#Text>.

3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 21 вересня 2020 року у справі № 916/2878/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92172873>.

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06 лютого 2020 року у справі № 910/1116/18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87623725>.

5. Постанова Центрального апеляційного суду від 30 вересня 2020 року у справі № 904/1907/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92002733>.

6. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12/ed20191021>.

7. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 11 вересня 2018 року у справі №823/2240/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76419159>.

8. Постанова Великої Палати Верховного Суду, від 20 листопада 2018 року у справі № 5023/10655/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78215394>.

9. Постанова Великої палати Верховного суду від 16 вересня 2020 року у справі № 826/3106/18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91702661>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Гроза Д.В.

студентка,

Науковий керівник: Ткаченко Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут управління і права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ БЛОГЕРІВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ БЛОГІНГУ

XXI століття час для передових технологій, але не завжди законодавство встигає врегульовувати суспільні відносини, які виникають через новітні форми комунікацій. Наразі це є – блогінг, людина яка займається цією професією є – інфлюенсер (від англ. *influence* – вплив) або «блогер», тобто та яка має вплив на свою аудиторію. Це дозволяє їй залучати до себе рекламодавців та таким чином, рекламувати, продавати та пропагувати певні ідеї.

Щодо самого поняття блогінгу – це ведення мережевого журналу або щоденника подій, яким людина хоче поділитися з іншими через соціальні мережі. Це побудовано на постійних комунікаціях інфлюенсерів та читачів, адже у середовищі блогосфери подача тісно пов'язана зі сприйняттям та обміном інформації.

Обсяги діяльності інфлюенсерів можна проаналізувати, зокрема, на прикладі мережі Instagram. За приблизними оцінками у ньому зареєстровано до 11 млн українців. Можна сміливо виокремити хоча б 100 000 осіб, що отримують прибуток завдяки веденню власного аккаунта в цій мережі. Причому десятки тисяч користувачів можуть отримувати значний прибуток.

Для цього кожен інфлюенсер створює певну маркетингову стратегію, як вигідно продати свої послуги. Успішна маркетингова стратегія дозволяє підвищувати свою популярність, встановлювати міцний зв'язок з аудиторією, залучати нових рекламодавців та мати ринкову цінність.

Отже, це є бізнесом. А кожна підприємницька діяльність має стояти на обліку та сплачувати податки.

Відповідно до ст. 42 Господарського Кодексу України [1] законодавець чітко визначає дефініцію підприємництва. *Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.* Залежно від класифікації видів економічної діяльності (КВЕД), у випадку блогерів це «Рекламне агентство». Далі, обирається 3-ий єдиний податок. На 3-й єдиний податок треба буде сплачувати раз на квартал, за ставкою 5 % від доходу для неплатників ПДВ, якщо платники ПДВ – 3 % від доходу. Дохід за рік – до 7 млн грн.

На жаль, в Україні немає закону який би регулював діяльність блогерів. Тому державі складно контролювати їх дії, адже деякі інфлюенсери ведучи свій блог, нічого не рекламують або ж роблять вигляд, що це не є рекламою. У цьому і полягає проблема щодо питань прозорості. Відсутність єдиної платформи та зрозумілого ціноутворення негативно позначається також на відносинах між сторонами.

Безумовно, рекламодавці вважають краще працювати з блогерами у яких є ФОП. Оскільки, це підтримка репутації компанії, яка є замовником. Також, це гарантії, які отримуються з моменту підписання договору. Важливим фактором співпрацювання з інфлюенсером є оподаткування, що дозволяє прозоро звітувати перед податковою і сумлінно сплачувати податки, як блогеру так і рекламодавцю. А отже це пряме подолання тіньової економіки, та підтримання розвитку держави.

Але не слід вважати, що переваги є тільки у замовника. Виконавець теж отримує певні преференції від чесного ведення бізнесу. Найперше, банк не блокуватиме платежі і не ставитиме

питання про надходження коштів. ФОП викликає довіру, виглядає серйозніше фізичної особи, що дозволяє претендувати на співпрацю з великими компаніями, з великими гонорарами. Не менш важливим є для статусу ФОП це отримання трудового стажу, довідки про наявність місця роботи та стабільного доходу. Оформлення ФОП допоможе легше отримувати кредити в банку, візи та інші документи.

З точки зору держави, сплачуючи сумлінно високі податки, ми отримуємо набагато більше суспільних благ та послуг, ніж тоді, коли сплачуємо менше. Існують принципи ефективного оподаткування сформульовані батьком сучасної економіки Адамом Смітом у його праці «Багатство народів» (1776) [2]. На цих принципах базуються всі системи оподаткування світу.

Насамперед, він зазначає на справедливому розподілу податків, тобто платники у яких приблизно схожий прибуток мають сплачувати подібні податки. На його думку, це набагато ефективніше ніж тоді, коли платники з меншим та більшим рівнем доходу платять однаково. За принципом прозорості та впевненості, кожен платник має розуміти умови за якими він сплачує податки та кількість благ які він отримає.

Звісно, Україна є державою з підвищеною корумпованістю, де налагодити механізм прозорості сплати податків досить важко. Багато громадян не мають довіри до влади та цільового розподілення коштів державою. Але все починається з людей, які прагнуть до змін. Інфлюенсери мають пропагувати серед своїх колег чесне ведення бізнесу, адже це розвиток України як прогресуючої держави, яка буде конкурентноспроможною на міжнародному ринку.

Також, безумовно, убезпечить блогерів від кримінальної відповідальності за приховування доходу або отримання доходу без реєстрації ФОП і несплати податків, за ст. 212 Кримінального кодексу України [3], що карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо через вашу діяльність не надійшла до бюджету сума грошей.

Отже, на підставі даного дослідження можна дійти висновку, для того, щоб оподаткування проходило належним чином, потрібно запровадити обов'язкову систему подачі декларацій. Найперше, що

має зробити держава це врегулювати суспільні відносини блогерів-ФОПів, зокрема, внести доповнення до Податкового Кодексу України про спеціальні ставки оподаткування. Посилити контроль за деклараціями інфлюенсерів та рекламодавців, щоб унеможливити отримання «чорної зарплатні». Але в свою чергу держава має гарантувати «носію в маси» не обмежувати його конституційні права на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Сміт А. Багатство народів / Адам Сміт, 2018. – 772 с. – (Наш формат).
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Лавренюк Ю.Ф.

*кандидат наук з державного управління, докторант,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМАТИКИ РЕГУЛЯТИВНИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Категорія регулятивних адміністративно-правових гарантій законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України є комплексною, такою що має формуватись під впливом значної кількості чинників. Серед них можливо виокремити чинники як змістовного (конкретні адміністративно-правові засоби, що утворюють такі гарантії, система вказаних засобів), так і інституційного характеру (утворення окресленого адміністративно-правового феномену як окремої категорії). Втім, відповідні гарантії не отримали належної уваги науковців-адміністративістів. Тому

визначення наукового підходу для подальшого окреслення сутності та визначальних інституційних властивостей цих гарантій (сутність, ознаки, дефініція) передбачає врахування генези їх розвитку, як на змістовному рівні, так і на рівні виділення їх у самостійну категорію адміністративного права. При цьому окреслена у попередньому підрозділі дихотомія сфер адміністративно-правового регулювання на адміністративно-правові гарантії та засоби забезпечення законності у державному управлінні зумовлює необхідність врахування наукових положень щодо сутності предмета адміністративного права.

Т.В. Коломоєць та В.К. Колпаков, у контексті визначення актуальної парадигми адміністративного права досліджують генезу предмета адміністративного права як галузі права, відмічаючи в ньому три етапи: радянська наукова школа, становлення сучасного адміністративного права незалежної України, розвиток сучасного адміністративного права на принципово нових філософсько-правових засадах. На першому етапі предмет адміністративного права включає до себе відносини, спрямовані на здійснення державного управління. На другому етапі предмет адміністративного права розширюється за рахунок формування ширшого поняття «публічне управління», а також включення до нього правовідносин у сферах: правосуддя у порядку адміністративного судочинства; адміністративна відповідальність; відносини щодо надання публічних послуг. На третьому етапі змістовно предмет адміністративного права істотно не змінюється, втім виробляється нове його бачення, він починає сприйматись як системна категорія, що об'єднує вказані вище змістовні напрями у контексті забезпечення прав та свобод людини як визначальної правової цінності [1, с. 72–74]. Окреслене свідчить про іманентний характер відносин у сфері державного управління (публічного адміністрування) економікою для предмета адміністративного права.

Категорія адміністративно-правових гарантій у адміністративному праві загалом та щодо досліджуваної сфери зокрема почалась фрагментарно з'являтися на сторінках наукової літератури відносно нещодавно [2; 3]. До цього забезпечення належного функціонування відповідних адміністративно-правових інститутів обмежувалось застосуванням способів забезпечення законності у

державному управлінні (контроль, нагляд, розгляд звернень громадян) [4, с. 251–53]. Поясненням цього може слугувати кардинальна зміна засад державного управління суспільними процесами: з планових, централізованих із застосуванням жорсткого контролю – на сервісні, децентралізовані, із ідеєю примату захисту юридичними засобами прав людини [1, с. 71, 77]. Періодизація такої зміни наводиться у сучасній науковій літературі з державного управління: формування визначальних інститутів незалежної України та визначення векторів її політики (грудень 1991 р. – жовтень 1994 р.); формування наявної політичної системи, інституційне визначення виконавчої влади та місцевого самоврядування, сформованість конституційних засад суспільного та державного життя (жовтень 1994 р. – листопад 1999 р.); становлення громадянського суспільства у контексті подальшого розвитку політичної системи (листопад 1999 р. – грудень 2004 р.); зміна президентсько-парламентського на парламентсько-президентський устрій, визначення у Конституції України нових засад місцевого самоврядування та державного управління (січень 2005 – вересень 2010 р.); зворотня зміна державного устрою на парламентсько-президентський, розвиток системи виконавчої влади (з жовтня 2010 р.) [5, с. 193–194].

Панування категорії «засоби забезпечення законності» обумовлене передусім, традиціями «планових», «централізованих засад» державного управління, адже про законність можна було говорити у разі належного функціонування наперед визначеної управлінської структури у певній сфері суспільних відносин, в тому числі й у сфері економіки. Втім, такий підхід не враховує швидкоплинності економічних процесів, що передбачає вимогу гнучкості управлінської структури у цій сфері: у разі необхідності зміні підлягають не тільки застосування конкретних засобів забезпечення законності, але й необхідні адміністративно-правові елементи управлінської структури, які носять регулятивний характер. Саме з цієї причини варто говорити, що в сучасних умовах виключно способів забезпечення законності недостатньо для досягнення запланованих результатів, а варто казати саме про адміністративно-правове забезпечення законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України, що включає до себе також регулятивні адміністративно-

правові гарантії законності вказаної діяльності. Вказаний висновок підтверджується науковими дослідженнями останніх років щодо проблематики забезпечення законності у сфері економічних інтересів держави, оскільки в таких дослідженнях ключовою проблематикою постає не категорія «способи забезпечення законності», а ширші за змістом категорії «адміністративно-правове забезпечення» [6], засади адміністративно-правового забезпечення [7].

Отже, генеза категорії «регулятивні адміністративно-правові гарантії законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України», як інституційна так і змістовна, пов'язана із кардинальною зміною засад економіки як об'єкта адміністративно-правового регулювання: з планових на ринкові. Останнє актуалізує побудову гнучкої системи адміністративно-правового забезпечення досягнення запланованих результатів в економічній сфері. Зміни засад економіки як об'єкта адміністративно-правового регулювання, трансформація політичної системи, оновлення підходів до сприйняття сутності адміністративного права дозволяють виділити періодизацію генези категорії «регулятивні адміністративно-правові гарантії законності діяльності щодо забезпечення економічних інтересів України». В межах неї необхідно виокремити наступні етапи. Першим є радянський період, він тривав до 1991 року. Для нього був характерний плановий характер управління економікою, що виключало актуальність додаткового виділення зазначеної категорії, оскільки достатнім було застосування традиційних способів забезпечення законності: контроль, нагляд та звернення громадян. Другим є період становлення сучасної системи публічного адміністрування економікою у незалежній Україні, він тривав до другої половини 2010-х років. Для нього було характерним визнання швидкоплинності ринкової економіки як об'єкта адміністративно-правового регулювання, а тому в поодиноких адміністративно-правових дослідженнях починає згадуватись відповідна категорія, або – утворюватись проміжні категорії. Наприклад, О.В. Тильчик розширює категорію способів забезпечення законності щодо протидії тінізації економіки, включає до неї не тільки традиційні способи, але й – адміністративну відповідальність та адміністративний примус [6, с. 18]. Сучасний період характеризується актуальністю

інституційного становлення зазначеної категорії як такої, що дозволяє побудувати гнучку систему публічного адміністрування у сфері економіки, в тому числі – й адміністративно-правового забезпечення реалізації економічних інтересів України. Вказане задає й напрям змістовного розвитку вказаної категорії, зокрема окреслення її сутності, ознак, формування дефініції, здійснення систематизації зазначених гарантій.

Список використаних джерел:

1. Коломоець Т.О., Колпаков В.К. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. *Право України*. 2017. № 5. С. 71–79.
2. Личенко І. Адміністративно-правові основи гарантування захисту законних інтересів громадян України у сфері власності. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць*. 2016. № 855. С. 410–417.
3. Шило С.М. Поняття та зміст правових гарантій законності в сфері адміністративної діяльності міліції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 283–292.
4. Адміністративне право: підручник / за ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
5. Державне управління: підруч. : у 2 т. / ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
6. Тильчик О.В. Адміністративно-правове забезпечення протидії тінізації економіки: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ун-т держ. фіскальн. служби України. Ірпінь, 2018. 33 с.
7. Попівняк О.І. Адміністративно-правові засади забезпечення митної безпеки правоохоронними та митними органами: дис. ... д-ра філософії: 081-Право. УДФСУ, Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 225 с.

Опанащук М.Ю.

студент,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА ПРОТИПРАВНИМ ТА НЕЧИННИМ

Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України) з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб та юридичних осіб передбачено право останніх звернутись до адміністративного суду з вимогою про визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень.

Частиною 2 статті 265 КАС України визначено наслідки визнання нормативно-правового акта протиправним та нечинним та встановлено, що відповідний акт втрачає чинність повністю або в окремій його частині з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду [1].

У рішенні від 13.05.1997 № 1-зп Конституційний Суд України вказав, що дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце [2].

Проблемним питанням щодо визнання підзаконного нормативно-правового акту протиправним у контексті адміністративного судочинства є визначення моменту настання правових наслідків скасування або ж встановлення нечинності такого акту.

З аналізу словосполучення «визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акту» вбачається його неоднозначність та неочевидність навіть у сучасній правозастосовчій діяльності, оскільки відсутні чіткі вказівки на зміну правовідносин у випадку

оскарження нормативно-правового акта на перспективу (після набрання законної сили рішенням за принципом *ex tunc*) або ж із застосування ретроспективності (визнання нормативно-правового акту фактично недійсним з початку його дії відповідно до принципу *ex nunc*). Відсутня також і можливість визнання нормативно-правового акту нечинним у майбутньому (принцип *ex futuro*).

В пункті 10.2. Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі» закріплено, що скасування акта суб'єкта владних повноважень як способу захисту порушеного права позивача застосовується тоді, коли спірний акт не породжує жодних правових наслідків від моменту прийняття такого акта. Визнання ж акта суб'єкта владних повноважень нечинним означає втрату чинності таким актом з моменту набрання чинності відповідним судовим рішенням або з іншого визначеного судом моменту після прийняття такого акта [3]. Пленум визначає, що рішення суб'єкта владних повноважень є нечинним, тобто втрачає чинність з певного моменту лише на майбутнє, якщо на підставі цього рішення виникли правовідносини, які доцільно зберегти.

Аналогічний висновок щодо дії та правових наслідків рішень Конституційного Суду України та рішень адміністративних судів у справах про оскарження нормативно-правових актів висловлено Верховним Судом у низці постанов від 02.04.2018 у справі № 814/396/17, від 18.04.2018 у справі № 810/3687/16, від 20.08.2019 у справі № 817/368/16, від 10.09.2019 у справі № 826/3785/16, від 20.05.2020 у справі № 817/57/17 та ін.

Підхід щодо відсутності зворотної дії рішення суду щодо скасування нормативно-правового акту виправданий забезпеченням стабільності суспільних відносин, у тому числі відносин між державою і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене наступним нормативно-правовим актом.

Разом з тим, слід звернути увагу, що права особи, що були порушені під час дії неправомірного (незаконного) нормативно-правового акту, не можуть бути захищені та повною мірою

відновлені за обставин лише перспективної дії рішення суду щодо визнання протиправним та нечинним відповідного рішення.

Користуючись правилом, передбаченим частиною 2 статті 265 КАС України, щодо втрати чинності нормативного акту з моменту набрання законної сили рішенням суду та нехтуючи вимогою частини 3 статті 7 КАС України щодо перевірки актів на відповідність Конституції України та законам України, без належного застосування актів вищої юридичної сили, адміністративні суди приходять до висновку про правомірність дій та рішень суб'єктів владних повноважень та їх відповідності чинному на момент виникнення спірних правовідносин підзаконному нормативному акту, який в подальшому був визнаний протиправним та нечинним.

Отже, варто погодитися з твердженням професора Мірошніченка А.М., що якщо нормативно-правовий акт є незаконним та протиправним, він не породжує жодних правових наслідків, адже інший висновок неминуче змушував би застосовувати незаконний акт і не застосовувати закон, якому він суперечить, що підривало б засади правопорядку [4].

Враховуючи, що судами під час вирішення спорів часто неповно досліджується питання відповідності ключового у спірних правовідносинах нормативно-правового акту актам вищої юридичної сили та принципам верховенства права та беручи до уваги припис щодо перспективної дії рішення суду у статті 265 КАС України, з метою ефективного відновлення прав осіб, що звернулися за їх захистом до суду, доречним є встановлення законодавчої можливості для адміністративних судів у справах про оскарження нормативно-правових актів у виключних випадках визначати момент втрати останніми чинності, зокрема, з моменту прийняття відповідного акту суб'єктом владних повноважень.

Визнання протиправним та скасування адміністративним судом нормативно-правового акту з моменту його прийняття (*ex tunc*) свідчить про ретроспективну дію такого рішення, що є доволі суперечливим з огляду на необхідність дотримання принципу юридичної визначеності та забезпечення стабільності правовідносин.

За такого підходу недійсність протиправних актів встановлюється з моменту їх прийняття, що відображає теоретичну чіткість та

простоту, однак на практиці суворе застосування цієї концепції призведе до непередбачуваних результатів в окремих випадках, які ґрунтуються на застосуванні незаконного положення. Поряд з цим варто зауважити, що зворотна дія змін в правовому регулюванні є скоріше виключенням, яке має бути виправданим і яке у разі негативних наслідків для громадянина має допускатись законом лише за наявності чітко визначених передумов, зокрема, дотримання балансу між передбачуваністю та прийнятністю, між публічним та приватним інтересом.

Поєднання системи недійсності акту внаслідок прийняття судом рішення про його протиправність та скасування з застосуванням перспективної та ретроактивної дії забезпечило б певну гнучкість для встановлення балансу між принципами індивідуального правового захисту та правовою визначеністю.

Існування ж лише практики щодо втрати чинності нормативно-правовим актом з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду як передбачено ст. 265 КАС України може усувати відповідальність суб'єктів владних повноважень за прийняття протиправних актів, що призвели до невідомого порушення прав, свобод та інтересів широкого кола осіб, що, на жаль, підтверджується наведеною судовою практикою.

Слід відмітити, що правило щодо втрати нормативно-правовим актом повністю або в окремих його частині чинності з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду виникло лише зі внесенням змін до КАС України Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017, тобто з 15.12.2017. До внесення таких змін обмежень щодо встановлення моменту визнання нормативного акту протиправним та нечинним процесуальним законом визначено не було.

З урахуванням наведеного, внесення змін до адміністративного процесуального закону шляхом запровадження для суду під час розгляду справи про оскарження нормативно-правових актів можливості у рішенні визначати відповідний акт нечинним з моменту його прийняття або ж з іншої визначеної судом дати забезпечило б баланс між принципами індивідуального правового захисту та правовою визначеністю, а також усунуло б велику кількість судових помилок у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 30.03.2021).
2. Рішення Конституційного Суду України від 13.05.1997 № 1-зп «Про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо не...)» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-97#Text> (дата звернення: 30.03.2021).
3. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі» // Відомості Верховної Ради України. – 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13#Text> (дата звернення: 30.03.2021).
4. Мірошниченко А.М. Застосування судами актів, що суперечать Конституції України, за відсутності їх визнання неконституційними Конституційним Судом України // Виступ на Судово-правовому форумі "Правосуддя в Україні: реалії та перспективи". Київ, 15 березня 2013 року. Верховний суд України. URL: http://www.amm.org.ua/images/stories/Land_Law_Metaterials/Miroshnychenko_Zastosuvanja_activ_shcho_superechat_Konstituciji (дата звернення: 30.03.2021).

Сарнацький М.А.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

Як свідчить світова практика, присутність державного регуляторного впливу на систему економічних відносин, пояснюється необхідністю здійснення перерозподілу валового продукту, підтримки окремих верств населення та суб'єктів господарювання, а також необхідністю реакції на виклики, що мають місце в діяльності суб'єктів підприємництва. Зважаючи на це, одним із головних напрямів діяльності органів публічного адміністрування в сучасних

економічних відносинах є оздоровлення середовища підприємницької ініціативи та господарювання, адже саме від владного впливу у даній сфері залежить стан господарських зв'язків, привабливість інвестиційного середовища, а загалом – рівень економічної безпеки країни.

Як наголошує В.К. Богатир, більшість науковців розглядають інститут неспроможності (банкрутства) складовою частиною нормального стану функціонування ринкової економіки, що має сприяти її оздоровленню шляхом виведення з господарського обігу неефективних суб'єктів підприємницької діяльності. Отже, ефективне правове регулювання відносин неспроможності (банкрутства) підприємств спрямовано на мінімізацію негативних наслідків неплатоспроможності боржника, захист приватних інтересів боржника та його кредиторів, а також публічних інтересів держави [1, с. 6].

Такої ж думки дотримується й Михаліцька Н.Я. наголошуючи, що інститут банкрутства є невід'ємним атрибутом механізму державного регулювання економіки, а процедура банкрутства використовується для очищення ринку від неефективних суб'єктів господарської діяльності. Якщо ж економіка виводиться з кризового стану, то потрібний механізм противаги, спрямований на відновлення платоспроможності підприємств-боржників. Для цього необхідно визначати ймовірність банкрутства стратегічних, містоутворюючих та соціально важливих підприємств, заздалегідь застосовувати заходи з випереджувальної фінансової санації та організаційної реструктуризації [2, с. 1].

Таким чином можемо констатувати, що участь держави як регуляторного суб'єкта підтверджується практичною необхідністю та об'єктивною доцільністю, а тому забезпечення стабільності економічних відносин складає основу державної економічної політики, яка зорієнтована на усунення кризових та соціально економічних явищ в країні, які породжені глобалізаційними процесами та загрозами й небезпеками пандемії COVID-19.

Суб'єктом державної економічної політики є держава, державні регулятори залежно від окремих сфер національної економіки. При цьому політико-економічні рішення на практиці часто приймаються з огляду не тільки на об'єктивну оцінку фактів, а й на

суб'єктивні ціннісні судження, тобто підходи конкретних керівників державних регуляторів до інтерпретації цих фактів. За цих умов поведінка державних регуляторів у процесі реалізації економічної політики далеко не завжди буде раціональною і може набирати корупційних «відтінків» [3, с. 9].

Повертаючись до предмета нашого дослідження наголосимо, що державна політика з питань банкрутства є складовою державної економічної політики, позаяк вона зорієнтована на запобігання банкрутству, забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єкта підприємництва або визнання його банкрутом щодо державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, а також суб'єктів підприємництва інших форм власності у випадках, передбачених законом.

Законодавець наголосив, що здійснення даного виду політики покладено на орган державної влади з питань банкрутства, який сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єктів підприємництва – боржників або визнання їх банкрутами. Повноваження органу державної влади з питань банкрутства визначаються законом [4, ст. 214].

Як бачимо, держава взяла на себе обов'язок реалізовувати державну політику у досліджуваних нами сфері, шляхом використання повноважним державним органом наявних у нього ресурсів, засобів та заходів для досягнення визначеної законами мети.

Сам механізм реалізації державної політики включає в себе систему заходів, зокрема організаційно-управлінського, нормативно-правового, кадрового та фінансово-економічного характеру, кожен з яких є компонентою системи публічного адміністрування.

Доречно наголосити, що основний елемент реалізації державної політики покладається на саме на повноважних суб'єктів, яким, на думку Л. Сенченко, притаманні певні ознаки:

- є складовою і водночас організаційно-уособленою та самостійною частиною державного механізму;
- мають державно-владні повноваження, визначені відповідним нормативним актом про цей орган;

- застосовують організаційно-правові форми та методи діяльності притаманні певному виду органу;
- здійснюють завдання та функції у встановленому порядку відповідно до державної політики [5, с. 88].

Таким чином можемо констатувати, що метою державної політики з питань банкрутства в Україні, яка виступає елементом загальної державної політики, є формування привабливого інвестиційного середовища, створення умов для ведення бізнесу, забезпечення гарантій судового захисту прав власності, через адаптацію вітчизняного галузевого законодавства у сфері банкрутства до європейських стандартів та формування ефективної системи суб'єктів публічного адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Богатир В.К. Історико-правова характеристика ставлення ліквідаційної процедури як окремої судової процедури в справах про банкрутство. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 1 (66). С. 6.
2. Михаліцька Н.Я. Механізми визначення ознак та ймовірності банкрутства підприємств. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/soc/05mnjjbp.pdf> (дата звернення: 25.10.2020).
3. Лагутін В. Економічна політика держави та ефекти її реалізації. *Вісник КНТЕУ. Держава та економіка*. 2017. № 4. С. 9.
4. Господарський кодекс України: від 16.01.2003 р. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19–20. № 21–22. Ст. 144.
5. Сенченко Л.В. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: «Адміністративно-правове регулювання демографічної політики в Україні» за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 202 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Плиска В.О.

студент,

Науковий керівник: Шевченко Т.В.

старший викладач,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗА СТ. 126⁻¹ КК УКРАЇНИ

Конфліктні ситуації виникають в будь-якій сім'ї, але є випадки, коли сімейні сварки несуть загрозу для життя та здоров'я членів сім'ї. Згідно статистичних даних, кожна третя особа в Україні постраждала від насилля у сім'ї. Проблема домашнього насильства постала перед суспільством давно, але за останні роки фахівцями (юристами, психологами, політиками, соціологами, медиками та ін.) було приділено увагу таким питанням. За останні роки міжнародні норми були імплементовані в національне законодавство, зокрема до Кримінального кодексу України (далі – КК). Так, до Загальної частини КК України додано новий розділ Розділ XIII-1 «Обмежувальні заходи» та відповідно стаття 91-1 «Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство» [1]. Отож, вирішення цієї проблеми та актуальність цієї теми є вкрай важливою для усіх країн світу.

Метою даного дослідження є з'ясування необхідності подолання такої проблеми, а також аналіз випадків домашнього насильства в Україні.

Після підписання Стамбульської конвенції, в Україні у 2017 році до КК України додана стаття 126⁻¹ «Домашнє насильство», яка раніше зазначалася у Кодексі про адміністративні правопорушення. До цього, більшість вважала, що насилля у сім'ї не є глобальною

проблемою, але випадки почали збільшуватися та мали свої негативні наслідки.

Хибною є думка, що домашнє насильство – це фізичне завдання шкоди одному членові сім'ї від іншого члена сім'ї. Насправді, це не так. Загалом, існують 4 типи домашнього насильства:

1. Фізичне насильство (побої, штовхання, перешкоджання вільному пересуванню і т.д.);

2. Психічне насильство (погрози, образи, критика, насмішки, обмеження у виборі кола спілкування тощо);

3. Економічне насильство (позбавлення харчування, коштів, примушування до жебрацтва тощо);

4. Сексуальне насильство (примушування до статевих відносин, чи перегляду порнографічних матеріалів і т.д.) [2, с. 15–19].

Доречно вказати, що в більшості ситуацій домашнє насильство поєднується із супутніми видами кримінальних правопорушень і тоді потребує кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень. Наприклад за сексуальне насильство настає кримінальна відповідальність за домашнє насильство ст. 126-1 КК та зґвалтування ст. 152 або сексуальне насильство ст. 153, ст. 154 КК України. Або, за домашнє насильство та спричинення різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень (ст. ст. 121–125 КК).

Не варто вважати, що від домашнього насильства страждають тільки жінки. Також часто трапляються випадки, коли від насильства у сім'ї страждають діти, рідше – чоловіки.

За статистичними даними, у 2019 році було зафіксовано 130 тисяч звернень від громадян України стосовно домашнього насильства, що на 15 % більше у порівнянні з 2018 роком. Загалом, 88 % звернень надійшли від жінок, 10 % – від чоловіків та 2 % отримано від дітей. Що стосується 2020 року, в цей період ситуація погіршилася і стала вкрай поганою. Під час карантину, потерпіли від домашнього насилля навіть ті, хто до цього з ним не стикався. Проблеми такого насильства, під час пандемії, загострилися через постійне перебування усіх членів сім'ї у закритому приміщенні. Зазначаючи статистику у цифрах, випадки під час карантину збільшилися на 40 %. На теперішній момент, лише за 2021 рік в Україні було зареєстровано близько 1000 звернень стосовно насилля в сім'ї [3]. Сюди можна

додати також високий рівень латентності, який обумовлений моральними принципами та ментальністю, коли члени родини, які потерпають від домашнього насильства повинні терпіти заради збереження сімейних стосунків. Особливу увагу необхідно приділити неповнолітнім та малолітнім, які в силу свого віку не можуть звернутись із порушенням своїх прав, а в більшості випадків не знають про порушення таких прав. Якщо взяти географію розповсюдження домашнього насильства, то варто зазначити більший ступінь латентності в сільській місцевості.

Психологи стверджують, що постраждалими є не тільки 2 %, що зазначають у статистиці, а набагато більше. Провівши дослідження, було виявлено, що кожна сьома жінка страждала від насилля в сім'ї у віці 15 років. Зазвичай, зіштовхнувшись із домашнім насиллям, діти не знають до кого звертатися та не бачать виходу із цієї ситуації. Доречно вказати, що малолітні та неповнолітні діти зазнають насилля в сім'ї частіше, ніж вважає більшість. Через те, що дитина потрапляє у хвилю агресії, вона не розуміє що відбувається, відчуває себе беззахисною та отримує величезний стрес, що відгукується на її психічному стані, довірі до дорослих, соціалізації у майбутньому, викривлення поняття інституту сім'ї та інше. Зазвичай, діти зустрічаються із фізичним та психологічним насиллям. Отримуючи образи по відношенню до себе, вони вважають, що так повинно бути. У деяких сім'ях, психологічний вплив на дітей – звичка. Під час пандемії такі проблемні питання лише загострилися та потребують негайного втручання з боку державних органів.

Не слід забувати про категорію дітей, які спостерігають за актами насилля, що трапляються по відношенню до одного із батьків. Спостерігаючи за статистикою, дослідники дійшли висновку, що у шість разів частіше діти, матері яких зазначали знущань, намагаються покінчити життя самогубством, а близько 50 % з них вживають алкоголь чи заборонені речовини. Деякі вчені вважають, що потрібно виділити п'ятий тип домашнього насильства, який стосується дітей – емоційна образа. До нього відносять: приниження, крики, ігнорування, висміювання та маніпулювання дитиною, що у шість разів частіше діти, матері яких зазначали знущань,

намагаються покінчити життя самогубством, а близько 50% з них вживають алкоголь чи заборонені речовини.

У будь-якому разі, домашнє насильство впливає на поведінку людини та має свої негативні наслідки, але більшої шкоди зазнають діти. Після таких ситуацій, у дитини з'являються страхи, як і у дорослого, міняється поведінка, але окрім цього, з'являється проблема висловитися вербально. У майбутньому, така людина матиме проблеми у особистому житті.

Отож, провівши аналізуючи дану тему, було зрозуміло, що домашнє насильство в Україні є однією із головних проблем, які потрібно вирішувати якнайшвидше. Варто зазначити, що домашнє насильство – це не лише проблема тієї сім'ї, а всього суспільства. Ставши свідком у такій ситуації потрібно негайно звернутися до правоохоронних органів чи у центри надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства. Особливу увагу необхідно приділити дітям, які є найбільш незахищеними в цій ситуації, і саме від дорослих буде залежати як складеться їх подальше життя. Проблему можна вирішити – об'єднавши зусилля, як правоохоронними органами так і громадським організаціями. Внесені зміни до Кримінального кодексу України та Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» привели національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів протидії домашньому насильству і заповнили прогалини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25–26, ст. 131 (дата оновлення: 02.03.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.03.2021).
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017. *Відомості Верховної Ради України*. № 5, ст. 35.
3. Домашнє насильство: кого і за що карає закон? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/29000805.html> (дата звернення: 29.03.2021).
4. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/domestic-violence-from-facts-to-acts-how-will-the-istanbul-convention-improve-the-situation> (дата звернення: 29.03.2021).

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ
ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Кушніренко А.О.

студентка,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

**ВІЛЬНИЙ ДОСТУП
ДО ІНФОРМАЦІЇ ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ
ЯК СКЛАДОВА ЗАСАДИ ПРОЗОРОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ**

Нині прокуратура України перебуває на етапі реформування та свого становлення, але незмінними залишаються закріплені у Законі України «Про прокуратуру» засади діяльності прокуратури. Однією з таких актуальних засад є передбачена пунктом 9 частини 1 статті 3 Закону України «Про прокуратуру» прозорість діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання [1].

Варто зазначити, що Наказом Офісу Генерального Прокурора від 07.07.2020 року № 365 «Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України» наголошується на тому, що діяльність органів прокуратури здійснюється відкрито та прозоро. Треба інформувати суспільство про діяльність органів прокуратури з періодичністю та у спосіб, установлений статтею 6 Закону України «Про прокуратуру». Необхідно забезпечити при цьому безумовне додержання вимог законодавства, що регламентує правовий режим інформації з обмеженим доступом, насамперед щодо відомостей досудового розслідування кримінальних правопорушень [2].

Прокуратура через реалізацію засади прозорості повинна забезпечити зміцнення правопорядку в Україні, сприяти запобіганню порушень прав і свобод людини і громадянина. Крім того, дотримання засади прозорості діяльності прокуратури має забезпечити належне інформування суспільства щодо здійснення такої діяльності, сприяти формуванню думки громадськості стосовно засудження скоєння правопорушень та осіб, що їх вчиняють, впливати на розвиток правової свідомості та правової культури громадян. Саме з такою метою засаду прозорості закріплено як одну з основоположних та деталізовано у статті 6 Закону України «Про прокуратуру», яка передбачає, що органи прокуратури не менш як двічі на рік інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації [1]. Закон не встановлює переліку ЗМІ, у яких повинна розміщуватися дана інформація, а також не містить вказівки на їх статус, проте можна зробити висновок, що це мають бути загальнодержавні видання. На сьогодні офіційним друкованим органом прокуратури є журнал «Вісник прокуратури», який виходить раз на місяць. У ньому розміщуються виступи керівництва Генеральної прокуратури, наукові статті з актуальних проблем прокурорської діяльності, відомості про заходи міжнародного співробітництва, а також інша інформація про діяльність прокуратури. Таким чином, вимоги даної статті можуть бути задоволені шляхом розміщення відповідної інформації на сторінках цього видання [3, с. 50].

Варто наголосити, що однією зі складових засади прозорості є вільний доступ до інформації довідкового характеру. Реалізація такого аспекту включає в себе розміщення у відкритому доступі статистичної та іншої довідкової інформації про діяльність прокуратури. Така інформація складається з відомостей про історію, систему та керівний склад прокуратури; щоквартальних відомостей про роботу прокурорів у вигляді звітів; прес-релізи про окремі конкретні провадження, якими займається та чи інша прокуратура, а також інформація про тендерні закупівлі тощо. Вільний доступ до інформації довідкового характеру забезпечується розміщенням відповідних відомостей у друкованих засобах масової інформації, наприклад у журналі «Вісник прокуратури» та на офіційних веб-

сайтах Офісу Генерального Прокурора, обласних та окружних прокуратур.

Наказом Генерального прокурора № 520 «Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури» від 11 листопада 2020 року передбачено, що необхідно систематично здійснювати моніторинг та аналіз інформаційного простору щодо висвітлення діяльності органів прокуратури у засобах масової інформації, повідомлень про кримінальні правопорушення та інші порушення закону з метою встановлення підстав для вжиття заходів прокурорського реагування. Зміст матеріалів критичного характеру невідкладно доводити до відома керівників органів прокуратури. Забезпечувати в межах компетенції постійне інформаційне оновлення визначених рубрик офіційних вебсайтів Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур. Розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на удосконалення роботи з висвітлення діяльності органів прокуратури. Впроваджувати можливості сучасних інформаційних технологій у форматі нових медіа (соціальні мережі, відео-і фотосервіси, месенджери тощо) [4].

Отже, з розвитком інформаційних технологій в Україні, важлива увага почала приділятися офіційним сторінкам прокуратур у соціальних мережах. Так офіційні сторінки Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур можна зустріти на Facebook, Twitter, YouTube, Telegram. Наявність таких інформаційних ресурсів значно збільшує можливості для населення щодо ознайомлення з довідковими відомостями щодо роботи прокуратури.

Як зазначають деякі науковці, провівши узагальнення способів, що можуть забезпечити ефективну реалізацію засади прозорості діяльності прокуратури в аспекті вільного доступу до інформації довідкового характеру, вони виділяють з них такі: 1) взаємодія з громадськими та державними інституціями та ЗМІ; 2) формування правосвідомості та правової культури прокурорських кадрів щодо відкритості їхньої службової діяльності; 3) забезпечення належного механізму реалізації доступу до публічної інформації в діяльності органів прокуратури, у тому числі через офіційні веб-сайти та сторінки у соціальних мережах [5, с. 109].

Необхідно зазначити, що Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів передбачає положення щодо прозорості службової діяльності та конфіденційності. Стаття 12 вказує, що для забезпечення прозорості службової діяльності прокурор не має права відмовляти фізичним чи юридичним особам у своєчасному наданні повної і достовірної інформації довідкового характеру, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання. Прокурор зобов'язаний не розголошувати і не використовувати в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала йому відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом [6]. Тому при здійсненні інформування населення з дотриманням засади прозорості, треба враховувати особливості щодо конфіденційності деяких даних, які публікуються у ЗМІ, в мережі Інтернет, на офіційних веб-сайтах та у соціальних мережах.

Отже, необхідно зазначити, що вільний доступ до інформації довідкового характеру як складова засади прозорості діяльності прокуратури – це важливий елемент діяльності органів прокуратури, процедура реалізації якого регламентована різними нормативно-правовими актами, але існують деякі обмеження щодо повного доступу до інформації із метою забезпечення конфіденційності окремих даних. Та загалом, існування такої засади має забезпечити поінформованість громадян про діяльність прокуратури, що могло б збільшувати рівень довіри населення до прокуратури України у процесі нелегкого реформування цих органів.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/convn32> (дата звернення: 24.03.2021).
2. Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України: Наказ Генерального прокурора від 07 лип. 2020 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v036505-20#Text> (дата звернення: 24.03.2021).
3. Лапкін А.В. Закон України «Про прокуратуру» : наук.-практ. комент. Харків : Право, 2015. 680 с.
4. Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури: Наказ Генерального прокурора від 11 лист. 2020 р. № 520. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v052005-20#Text> (дата звернення: 31.03.2021).

5. Рибалка Н., Мазурик С., Терещук Г. Робота з інформацією як елемент транспарентності в діяльності органів прокуратури. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 1(13). С. 107–110.

6. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів: кодекс Генеральної прокуратури України від 27 квіт. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text> (дата звернення: 24.03.2021).

Ткачик А.Б.

аспірант,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ СПІЛКУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ФРН ТА ШВЕЙЦАРІЇ

Соціально-економічні реформи, демократизація держави і суспільства, формування відповідної правової системи зумовлюють актуальність наукових досліджень щодо проблем юридичного забезпечення прав і свобод людини, зокрема і права на таємницю спілкування. Ці наукові дослідження не можуть уявлятися без вивчення аналогічного досвіду зарубіжних держав.

Перейдемо до більш детального аналізу правового регулювання права на таємницю спілкування в окремих державах Європи. В КПК *Федеративної Республіки Німеччина* принцип недоторканості приватного життя та таємниці спілкування не знайшли своє юридичне відображення серед принципів кримінального провадження [1]. Однак, досить лаконічно це право закріплене у ст. 10 Конституції ФРН, у якій закріплено, що «таємниця листування, а також поштового, телеграфного та телефонного зв'язку недоторкана. Обмеження можуть бути встановлені тільки на основі закону» [2]. Слідчими діями, які обмежують право особи на таємницю спілкування є:

1. *Контроль та запис телекомунікацій* щодо підозрюваного та обвинуваченого регламентується § 100а КПК ФРН. Окрім цих

суб'єктів, такому контролю може піддаватися приватне спілкування і інших осіб, якщо є підстави вважати, що вони є «посередниками в передачі інформації», тобто передають або приймають повідомлення, призначені для підозрюваного або виходять від підозрюваного або ж обвинувачений користується їх телефоном. Ця слідча дія може проводитися, якщо є підтверджена конкретними фактами підозра у вчиненні тяжкого злочину, передбаченого у § 100а КПК та встановлення обставин справи іншим способом було б істотно ускладненим. Контроль телекомунікацій здійснюється на підставі рішення суду без інформування про це особи, щодо якої проводиться ця дія. У виняткових випадках ця слідча дія може проводитися на підставі рішення прокурора з подальшим інформуванням про це відповідного суддю протягом трьох днів. Термін проведення цієї дії становить 3 місяці та при необхідності може бути продовжений. Про результати дії повідомляється суддя, який давав дозвіл на таке проведення.

Кримінальний процесуальний закон особливу увагу приділяє захисту таємниці листування, телефонних розмов, поштових, телеграфних та інших повідомлень, отриманих під час проведення цієї слідчої дії. Прослуховування телефонних розмов дозволяється без рішення суду у винятковому випадку: у разі виникнення загрози життю чи здоров'ю певної особи.

2. *Негласний віддалений пошук систем інформаційних технологій* регламентований § 100b КПК ФРН. Ця слідча дія передбачає застосування відповідних технічних засобів без відома особи для отримання негласного доступу до системи інформаційних технологій, що використовуються особою та для отримання даних з цієї системи. Ця слідча дія може застосовуватися лише до обвинувачених, а також щодо особливо тяжких злочинів, вичерпний перелік яких зазначений у тому ж параграфі.

3. *Прослуховування та запис непублічних висловлювань.* За межами житла можуть прослуховуватися та записуватися непублічні висловлювання без відома осіб щодо яких застосовується ця дія, якщо на основі конкретних фактів є припущення про те, що ця конкретна особи вчинила злочин, зазначений у § 100а КПК ФРН. Ця слідча дія може здійснюватися лише щодо обвинуваченого, а

також і щодо інших осіб, щодо яких є істотні підозри, що вони контактували з обвинуваченим. Аналогічно до інших слідчих дій, які обмежують право особи на таємницю спілкування, прослуховування та запис непублічних висловлювань може здійснюватися з дозволу суду, а у виняткових випадках на підставі рішення прокурора із подальшим повідомленням відповідного суддю.

4. *Виїмка поштової кореспонденції* передбачена § 99 КПК ФРН та передбачає вилучення у відділеннях зв'язку поштових відправлень, телеграм та листів, що були направлені обвинуваченому або відправлені ним. Виїмка проводиться тільки на підставі рішення суду.

Варто зазначити, що Конституція *Швейцарії* окрім класичного та типового права особи на повагу до її приватного та сімейного життя, житла, а також таємниці кореспонденції передбачає право особи на захист від незаконного використання їх персональних даних [3].

Особливістю швейцарської негласної діяльності є відсутність оперативно-розшукових заходів поза межами кримінального процесуального регулювання. Швейцарський законодавець вважає, що всі дії, які спрямовані на виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень мають єдині кримінально-процесуальні корені, тому немає необхідності їх диференціювати [5, с. 305–306].

Значною нетиповою особливістю правового регулювання права особи на таємницю спілкування у законодавстві Швейцарії є переважання приватних інтересів над публічними. В КПК Швейцарії є норма, яка закріплює перелік предметів, які не можуть бути вилучені за жодних обставин. Мова йде про особисту документацію та кореспонденцію підозрюваного, якщо інтереси щодо захисту його особистості переважають над інтересами кримінального провадження; документація та кореспонденція, яка появилася в результаті спілкування обвинуваченого з особами, які мають право відмовитися від бути свідками у кримінальному провадженні. Таку норму однозначно слід вважати прогресивно.

Однієї із слідчих дій, яка обмежує право особи на таємницю спілкування є *нагляд за поштовими та іншими відправленнями*. Це можливо зробити у разі якщо існують істотні підозри вважати, що було вчинене кримінальне правопорушення, тяжкість цього

правопорушення виправдовує мету нагляду, попередні слідчі дії були не ефективні. Нагляд може здійснюватися за адресом поштових та інших відправлень обвинуваченого та третіх осіб, щодо яких є підстави вважати, що обвинувачений використовує адреса поштових та інших відправлень третьої особи. Ця негласна слідча діє може здійснюватися лише з дозволу суду по питаннях примусових заходів.

Нагляд за допомогою технічних засобів передбачає застосування прокуратурою технічних засобів з метою прослуховування або документування неpubлічних висловлювань або фіксування подій, що відбуваються у неpubлічних місцях. Ця слідча дія може застосовуватися лише щодо обвинуваченого [4, с. 275].

Таким чином, порівнюючи правове регулювання права на таємницю спілкування у ФРН та Швейцарії можна дійти висновку про різний ступінь захисту цього права. У останній менша кількість негласних слідчих дій, що можуть обмежувати право особи на таємницю спілкування. У Швейцарії до таких дій належать нагляд за поштовими та іншими відправленнями та нагляд за допомогою технічних засобів, в той час як кримінальне процесуальне законодавство ФРН до такої категорії дій відносить контроль та запис телекомунікацій, негласний віддалений пошук систем інформаційних технологій, прослуховування та запис неpubлічних висловлювань та виїмка поштової кореспонденції.

Список використаних джерел:

1. Code of Criminal Procedure as published on 7 April 1987 (Federal Law Gazette I, p. 1074, 1319), as last amended by Article 3 of the Act of 11 July 2019 (Federal Law Gazette I, p. 1066). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html.
2. Constitution of the German Democratic Republic (7 October 1949). URL: http://www.cvce.eu/obj/constitution_of_the_german_democratic_republic_7_october_1949-en-33cc8de2-3cff-4102-b524-c1648172a838.html.
3. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999. URL: <https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1999/404/20210101/en/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-1999-404-20210101-en-pdf-a.pdf>.
4. Трефилов А.А. Негласные следственные действия: опыт Швейцарии. *Концептуальные основы современной криминалистики: теория и практика*. 2019. С. 274–279.

5. Трефилов А.А. Уголовный процесс зарубежных стран. Том 1. Уголовный процесс Швейцарии. Москва, 2016. 1012 с.

Філатова-Степанова В.І.

*судовий експерт сектору трасологічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

ЗНАЧИМІСТЬ СЛІДІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Будь-який злочин супроводжується певними змінами у навколишньому середовищі. Саме такі зміни і є слідами злочину. Слід являє собою відображення злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. У широкому розумінні слід утворюється в результаті механічної контактної взаємодії двох об'єктів. Один з них утворює слід і називається слідоутворюючим. Об'єкт, на якому утворюються сліди, – це слідосприймаючий об'єкт, або слідо-сприймаюча поверхня. Ділянки поверхні слідоутворюючого та слідосприймаючого об'єктів, якими вони доторкалися під час утворення сліду, називаються контактними поверхнями.

Історично використання слідів з метою розкриття злочинів відомо з давніх часів (особливо це стосується держав Стародавнього Сходу: Індії, Китаю, Камбоджі, Японії). Ще у сивій давнині для розслідування злочинів та розшуку злочинця запрошували добре обізнаних осіб – мисливців, слідопита, лікарів та інших «фахівців», які допомагали знаходити злочинців за допомогою залишених слідів [1, с. 26].

Навіть у тлумачному словнику української мови слід означає : відбиток ноги чи лапи на якій-небудь поверхні; заглибини, смуги і т. ін., що залишаються на якійсь поверхні чи в просторі від переміщення чогось, свідчить про щось; характерний відбиток, який з'явився внаслідок чогось; наслідок чієїсь діяльності, якої-небудь події і т. ін. [2].

Щодо визначення поняття «слід» у криміналістиці існують деякі протиріччя між вченими. Так, І.М. Якимов називав слідом відбиток

предмета на будь-чому, що дозволяє судити про його форму або призначення. С.М. Потапов вважав, що слід – це відображення на матеріальних предметах ознак явищ, причинно пов'язаних із розслідуваною подією [3, с. 78]. У сучасній криміналістиці поняття сліду розглядається за кількома аспектами. У широкому розумінні слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок учинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, фрагменти розбитого віконного скла). Сліди в широкому розумінні охоплюють: комплекси елементів, властивих певним подіям (сліди дорожньо-транспортної пригоди, сліди пожежі тощо); зміни обстановки (поява або зникнення предметів, зміна їх місця розташування); зміна вигляду або стану предмета (зламаний замок). На сучасному етапі розвитку криміналістики як сліди розглядаються: звукові сліди, запахові сліди, сліди-мікрочастки, сліди-речовини, сліди генетичного коду людини.

Традиційно трасологія вивчає сліди тільки у вузькому розумінні, а саме – матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення). Сліди-відображення виникають внаслідок взаємодії двох об'єктів і мають достатньо широке розповсюдження: це сліди рук людини, ніг, взуття, зубів, транспортних засобів, знарядь та інструментів тощо. Сліди-відображення є основним предметом вивчення у трасології.

Трасологія базується на таких наукових положеннях:

- всі об'єкти матеріального світу є індивідуальними. Кожний об'єкт індивідуальний і тотожний тільки самому собі. Індивідуалізація об'єкта здійснюється за збігом загальних і окремих ознак;

- за певних умов зовнішня будова одного об'єкта може відбитися на іншому. Точність відображення залежить від фізичних властивостей слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів, механізму слідоутворення. За матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація (встановлення тотожності) об'єкта, який їх залишив;

– відносна стійкість об'єктів, які залишають свої сліди. Об'єктами механічної контактної взаємодії можуть бути тільки тверді тіла, які мають доволі стійкі зовнішні ознаки;

– відбиття у сліді зовнішньої будови предмета є перетвореним (має вид негативу). У сліді ознаки зовнішньої будови предмета переважно мають дзеркальне відображення [4, с. 58].

Незважаючи на склад злочину, будь яке скоєне правопорушення залишає за собою сліди. Залишені сліди можуть бути видимі, маловидимі або ж невидимі. Видимі сліди це ті, які добре помітні неозброєним оком і виявляються без яких-небудь спеціальних прийомів (об'ємні сліди знаряддя злому па перешкоді, слід шини колеса автомобіля, пляма крові тощо). Маловидимі і невидимі це ті, які виявляються за допомогою спеціальних прийомів та засобів. Для виявлення маловидимих (сліди рук на твердих і гладких поверхнях, сліди-накладення волокон тканини) і невидимих (сліди рук на папері) слідів використовуються додаткове освітлення, найпростіші оптичні прилади (збільшувальне скло), а також механічний і хімічний вплив спеціальними засобами-порошками, парами, реагентами.

Слід зазначити, що саме завдяки знанням з трасології можна встановити:

1. Механізм та умови, за яких виникає слід в процесі скоєння правопорушення злочинцем.
2. Встановити певні обставини події на місці злочину.
3. Групову належність чи окремі ознаки об'єкта, який залишив слід.
4. Є змога індивідуалізувати об'єкт, який залишив слід.

Наукові засади криміналістичної трасології утворюють положення діалектики про індивідуальність, у тому числі зовнішньої будови, відносну стійкість об'єктів матеріального світу, здатність їх відображати та відображатися під час взаємодії, зокрема у вигляді слідів-відображень тощо.

До наукових засад також належать дані теорій криміналістичної ідентифікації, встановлення групової належності та криміналістичної діагностики, криміналістичних учень про механізм слідоутворення,

про ознаки об'єктів тощо; дані природничих і технічних наук. Систему трасології утворюють:

- вчення про сліди і слідоутворення;
- вчення про дослідження слідів-відбитків; слідів-предметів; слідів-речовин;
- способи і методи виявлення, фіксації та вилучення слідів;
- вчення про дослідження речовин як трасологічних слідів злочину [5, с. 69].

Влучно зазначає І.І. Пророков: «знання механізму утворення слідів, їх класифікації дозволяє судити про спосіб вчинення певних дій, результатом яких дані сліди є, і про особливості об'єктів, що утворили ці сліди» [6, с. 7], тобто знання механізму утворення слідів є необхідною передумовою отримання доказової інформації.

Проаналізувавши сучасну літературу і розвиток науки у сфері криміналістики, можна зробити висновок, що незважаючи від виду і типу слідоутворюючих об'єктів, а також від властивостей і особливостей слідосприймаючих поверхонь у них є спільний механізм слідоутворення, що призводить до можливості здивитися у суть сліду як об'єкта пізнання, виявити його генезис і, отже, пояснити його, тобто вирішити завдання науки. В основі розуміння механізму слідоутворення відбувається розвиток практичного дослідження слідів і не важливо чи це сліди взуття, зброї, автомобільної шини або ж відтиски печаток. Визначення слідів має вагоме значення у розкритті кримінальних правопорушень, оскільки допомагає встановити окремі обставини злочину, знаряддя вчинення злочину, обставини та події за яких було скоєно правопорушення та, головне, отримати відомості про суб'єкта, який його скоїв.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М.В. Криміналістика : Підручник : У 2-х ч. 4.1. – Харків: Консум, Основа, 1999. – 416 с.
2. Академічний тлумачний словник (1970–1980). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/slid#:~:text>.
3. Криміналістика : підручник / [Берназ В.Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2011. – 665 с.

4. Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Харків: Право, 2008. – 464 с.
5. Криміналістика : курс лекцій / І.І. Когутич. – Київ: Атіка, 2008. – 888 с.
6. Прокоров И.И. Общее положение трасологии / И.И. Прокоров // Криминалистическая экспертиза, 1968. – Вып. 6.
7. Бойко О.Д. Історія України : навч. посіб. 3-тє вид., вип., доп. / О.Д. Бойко. – Київ: Академ видав, 2007. – 688 с.

Храпицька М.О.

студентка,

Науковий керівник: Кармазіна К.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ІНФОРМУВАННЯ ПРО ПРАВО НА ПРИМИРЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Право на примирення є важливим правом як потерпілого, так і підозрюваного (обвинуваченого), спрямованим на відновлення стану, який існував до моменту вчинення кримінального правопорушення. Якщо для потерпілого це можливість отримати відшкодування завданої йому шкоди, то для правопорушника – це шанс виправитися та повернутися на шлях законослухняного громадянина, не зазнавши деструктивного впливу пенітенціарної системи на його життя. Помітну роль у процесі примирення на етапі досудового розслідування відіграє прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Серед тих функцій прокурора, які спрямовані на забезпечення можливості примирення потерпілого та правопорушника, інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) є надзвичайно важливим, адже, фактично, створює належне підґрунтя для початку примирних процедур. Актуальність роботи обумовлена потребою у належному закріпленні механізму інформування сторін задля

забезпечення ефективної реалізації права на примирення. Метою роботи є дослідження нормативного регулювання порядку інформування сторін про право на примирення на предмет його достатності та визначення можливих шляхів його вдосконалення.

Інформування сторін про можливість примирення має досить обмежений характер, і з аналізу положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) ми можемо дійти висновку, що таке інформування охоплює собою лише окремі категорії кримінальних правопорушень. Так, обов'язок прокурора проінформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення визначений лише для тих кримінальних проваджень, в межах яких можуть бути реалізовані інститути звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, чи укладення угоди про примирення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим відповідно до ст. 46 Кримінального кодексу України (далі – КК України) можливе лише щодо кримінальних проступків або необережних нетяжких злочинів, вчинених особою вперше, крім корупційних кримінальних правопорушень [1, ст. 46].

Укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) можливе у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення [2, ст. 469].

Отже, таке нормативне регулювання виключає інформування про право на примирення у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Розуміючи, що деякі склади злочинів за своєю сутністю виключають можливість проведення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) будь-яких зустрічей та перемовин, вважаємо за необхідне звернути увагу на іншу проблему, яка супроводжує кримінальний процес в Україні сьогодні.

Одним з найбільш важливих прав для потерпілого від кримінального правопорушення є його право на відшкодування завданої шкоди [2, ст. 56]. Разом з тим, статистичні дані свідчать про те, що в середньому біля 40 % осіб, визнаних потерпілими від кримінальних

правопорушень, не отримали жодного відшкодування завданої їм шкоди [3, с. 6].

Така проблема не може залишатися поза увагою законодавця, і одним із можливих шляхів її принаймні часткового вирішення видається поширення загального обов'язку прокурора інформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про можливість примирення і залучення для цього незалежного професійного посередника, про процесуальні наслідки такого примирення (у тому числі – врахування відшкодування шкоди в якості обставини, що пом'якшує покарання) незалежно від ступеню тяжкості кримінального правопорушення. Розуміння підозрюваним (обвинуваченим) позитивних наслідків вжитих ним заходів до примирення з потерпілим та для відновлення стану, який існував до вчинення кримінального правопорушення, може стати стимулюючим фактором до відшкодування шкоди, завданої потерпілій особі, у тих кримінальних провадженнях, в яких звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням чи укладення угоди про примирення є неможливими.

Окрім того, що на сьогодні примиренню у кримінальному провадженні присвячені лише окремі норми, які визначають порядок застосування вищерозглянутих пільгових інститутів кримінального процесу, навіть стосовно них спостерігається різний підхід законодавця до регулювання повноважень прокурора.

Так, у кримінальних провадженнях, в яких можливе укладення угоди про примирення, прокурор інформує потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про їхнє право на примирення і механізм його реалізації. У свою чергу, у кримінальних провадженнях, в яких можливе звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, прокурор інформує лише підозрюваного (обвинуваченого), щодо якого передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі здійснення передбачених Кримінальним кодексом України дій, про право на таке звільнення [2, ст. 469; 2, ст. 285].

Принциповою проблемою правового регулювання обов'язку прокурора з інформування сторін про право на примирення є те, що у статтях, присвячених звільненню особи від кримінальної

відповідальності та угодам про примирення, прямо не визначено момент, коли осіб має бути проінформовано, і закон не пов'язує його з моментом набуття відповідного процесуального статусу – потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого. Більше того, у статтях щодо звільнення від кримінальної відповідальності навіть не визначено, на якому етапі досудового розслідування особу має бути проінформовано про можливість такого звільнення, оскільки відповідна норма містить формулювання «особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення» [4, с. 95–96].

Окрім цього, у наведених статтях спостерігаються досить широкі, і, водночас, недостатньо чіткі формулювання щодо обсягу і змісту інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення, і, що є надзвичайно важливим, про правові наслідки такого примирення. Ми можемо також побачити, що прокурор інформує потерпілу особу лише про можливість укладення з підозрюваним угоди про примирення. У випадку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням з потерпілим законодавець зауважує саме на згоді підозрюваного (обвинуваченого), а не на примиренні сторін, яке покладене в основу такого звільнення.

Водночас із цим далі КПК України вимагає з'ясування прокурором думки потерпілого про можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності перед направленням відповідного клопотання до суду, що є цілком логічним і правильним, проте не відповідає на питання, чому ж потерпіла особа не інформується про право на примирення у таких кримінальних провадженнях, з урахуванням того, що право на примирення є правом саме потерпілого, і у примирних процедурах з об'єктивних причин інтересам потерпілого має бути приділено більше уваги, в тому числі й з боку законодавця.

Ці нормативні розбіжності мають значення не лише з концептуальної, але й з практичної точки зору, оскільки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням має для потерпілої особи найбільші переваги: вона може отримати відшкодування завданої їй шкоди навіть швидше, ніж у випадку

укладення угоди про примирення, адже на момент складення прокурором відповідного клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, як зауважується у працях науковців, шкода вже має бути відшкодована [5, с. 280].

Таким чином, попри надзвичайно важливе значення, яке має належне інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) для подальшого проведення примирних процедур, ми бачимо наявність таких прогалин у правовому регулюванні, які призводять до того, що сторони дізнаються про свої процесуальні права, пов'язані із примиренням, вже після направлення обвинувального акту до суду чи на початку судового розгляду. Тому ми пропонуємо приділити належну увагу визначенню у КПК України строків та порядку інформування сторін. Також важливим і необхідним кроком для поширення примирних процедур є відмова від прив'язки інформування про право на примирення до окремих категорій кримінальних правопорушень та встановлення загального обов'язку прокурора інформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення незалежно від можливості звільнення правопорушника від кримінальної відповідальності чи укладення угоди про примирення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 04.02.2021).
3. Татарин І.І. Відшкодування шкоди потерпілому, заподіяної кримінальним правопорушенням : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 184 с.
4. Храпицька М.О. Повноваження прокурора при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим. *Актуальні питання сучасного державотворення: проблеми та перспективи (присвячена пам'яті заслуженого юриста України Григорія Ісаковича Гінзбурга)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 21 січ. 2021 р. Чернігів, 2021. С. 95–98.

5. Яловенко-Трущенко В.В. Примирення винного з потерпілим: процесуальні основи реалізації кримінально-правових норм. *Право і суспільство*. 2014. № 1–2. С. 278–283.

Хрякова Н.О.

студентка 1 курсу магістратури,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Ефективність та якість судочинства, діяльності судової системи – є невід’ємною складовою якості та ефективності державної діяльності вцілому, оскільки судова влада є однією із трьох гілок влади. Зростання ефективності судової діяльності прямо пропорційне зростанню довіри громадян до судочинства, віри у панування верховенства права у державі.

Загальнонаукова інтерпретація ефективності полягає у тому, що вона розглядається як явище, що відбиває співвідношення між ціллю її заснування та результатом функціонування. Під ефективністю судової системи слід визначити здатність судової влади здійснити судові провадження розумні строки за дотримання принципів справедливості та законності судочинства, а також, забезпечуючи права особистості, та повне та швидке виконання прийнятих судом рішень.

Ефективність судової діяльності є різноплановим явищем, яке включає як зовнішні аспекти її підвищення (наприклад, державне фінансування, чітка законодавча база діяльності суду), так і внутрішні (зокрема дієве адміністрування у суді, наявність достатнього матеріально-технічного забезпечення діяльності суддів). Існують різноманітні критерії для визначення ефективності судової діяльності, зокрема можна виділити скільки часу потрібно на розгляд справ, якою є кількість справ, розгляд яких не закінчено, якість виконання прийнятих суддею рішень, наскільки значним є штат

технічних працівників, кількість і якість інфраструктур (з окремим урахуванням приміщень та інформаційних технологій) тощо.

Стандарти ефективності, які сформовані на міжнародному рівні, є тими керівними напрямками подальшого розвитку судової реформи в Україні, що допоможуть сформувати у державі досконалу судову систему та як результат подолати кризу судової системи, на яку неодноразово у своїх рішеннях звертав увагу ЄСПЛ (наприклад, «Волков проти України»). У міжнародних актах неодноразово закріплюється важливість ефективної суддівської діяльності. Так, для прикладу, у ст. 6 (яка має назву «Ефективність») Загальної (Універсальної) хартії судді, ухваленої 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) відзначається, що суддя має ефективно і старанно виконувати свої обов'язки без будь-яких невинуватених затримок [1].

Основоположним актом європейського рівня, що закріплює стандарти ефективності є Рекомендація CM/Rec (2010) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на засіданні заступників міністрів). У Розділі V – незалежність, ефективність і ресурси, вказується, що для захисту прав та свобод осіб, а також для правової визначеності у державі необхідною умовою є дієвість суддів та судової системи. Дієвість – це прийняття якісних рішень упродовж розумного терміну після справедливого розгляду справ. Судді зобов'язані забезпечувати ефективне управління справами, за які вони несуть відповідальність, включаючи виконання рішень, які входять до їх юрисдикції. Органи влади, які відповідають за організацію та функціонування судової системи, зобов'язані забезпечувати суддям умови, що дають їм змогу виконувати свою місію та досягати ефективності, захищаючи й поважаючи незалежність і неупередженість суддів [2].

Також у даній рекомендації звертається увага, що для підвищення ефективності судової системи держава має забезпечувати судову систему необхідними для її функціонування матеріально-технічними та інформаційними ресурсами, сприяти адмініструванню судів, а також впроваджувати системи оцінювання суддів органами судової влади [2].

Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності вказує, що ефективність судової системи також вимагає від суддів високого рівня професійної свідомості. Для забезпечення цього судді повинні мати належну кваліфікацію, що має досягатися шляхом навчання та подальшого підвищення рівня власних професійних компетентностей [3, с. 128].

Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя та інформаційних технологій (прийнятий КРЕС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7–9 листопада 2011 року) також звертає увагу на стандарти, які можуть підвищити ефективність судової діяльності. Так, використання ІТ покращує доступ до судочинства, а також підвищує його ефективність та прозорість. Тому в рекомендації КРЕС йдеться про те, що доступ до судочинства має покращуватися, в тому числі, і за рахунок використання ІТ, тому держави повинні проявляти для досягнення цього відповідну фінансову підтримку [3, с. 288].

Висновок № (2013) 16 Про відносини між суддями та адвокатами, прийнятий на 14-му пленарному засіданні КРЕС (м. Страсбург, 13–15 листопада 2013 р. також відзначає, що конструктивні відносини між суддями та адвокатами покращать якість та ефективність здійснення судочинства, оскільки це допоможе досягнути справедливого вирішення спору відповідно до закону в розумні строки [3, с. 561].

У випрацюванні стандартів ефективності правосуддя важливу роль відіграє Європейська комісія з питань ефективності судочинства (СЕРЕЈ) (<https://www.coe.int/en/web/cepej/home/>). Метою СЕРЕЈ є підвищення ефективності та функціонування правосуддя в державах-членах, а також розвиток та впровадження інструментів, прийнятих Радою Європи з цією метою. Завданнями цієї організації є аналіз результатів діяльності судової системи та виявлення труднощів, з якими вона стикається, а також визначення конкретних шляхів її вдосконалення.

У часи пандемії актуальність підвищення ефективності судової діяльності у рамках державної політики постала особливо гостро. Так, 10 червня 2020 року у місті Страсбург СЕРЕЈ було підготовано Декларацію СЕРЕЈ «Отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії COVID-19 і після неї». В ній вказується, що «криза не може бути виправданням недоліків судової системи, тим паче, зниження стандартів або порушення правових гарантій. Така криза у сфері охорони здоров'я може повторитися. Судові системи мають бути готовими, зокрема, коли мова йде про ефективні рішення для забезпечення безперервності роботи судів та доступу до правосуддя з дотриманням прав людини». Дана Декларація звертає увагу на важливі принципи, які мають дотримуватися за для досягнення ефективності правосуддя у тому числі і в кризовий час: дотримання основоположних прав та свобод громадян; доступ до правосуддя (має бути наявним не зважаючи на карантин); забезпечення безпеки осіб (забезпечення охорони здоров'я і безпеки усіх працівників системи правосуддя, а також відвідувачів судів); моніторинг документообігу, якості та виконання (голови судів, судді та органи, відповідальні за організацію роботи судів, повинні продовжувати здійснювати моніторинг і управління справами відповідно до своїх обов'язків навіть дистанційно); кібер-правосуддя (звернення до інформаційних технологій); навчання (підвищення кваліфікації у судах необхідно адаптувати до потреб, що виникають, включаючи застосування ІТ); прогресивне правосуддя (пандемія COVID-19 стала приводом для впровадження інноваційного порядку дій в надзвичайних ситуаціях, тому необхідно розробити стратегію трансформації судової влади з метою застосування переваг нещодавно прийнятих рішень) [4].

Таким чином, ефективність судової діяльності – ключовий аспект у підкресленні особливої та засадничої ролі суду в суспільстві, оскільки є індикатором для визначення результативності та якості правосуддя у державі. А стандарти ефективності судової діяльності у міжнародному просторі є так званою «дорожньою картою» для формування прогресивного судочинства з пануванням верховенства права і законності у державі та справедливого судового провадження.

Список використаних джерел:

1. Загальна (Універсальна) хартія судді: прийнята та ухвалена Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) від 17.11.1999 року // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j63#Text (дата звернення: 07.12.2020).
2. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: прийнято та ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99438#Text> (дата звернення: 07.12.2020).
3. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.
4. Декларація CEPEJ «Отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії COVID-19 і після неї» від 10 червня 2020 року // European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) URL: <https://rm.coe.int/cepej-declaration-on-lessons-learned-cepej-2020-8rev/16809ede8b> (дата звернення: 07.12.2020).

Наукове видання

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРІОРИТЕТИ

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Ю. Войтюк

Контактна інформація організаційного комітету:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 15.04.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,58. Тираж 100. Замовлення № 0421-109.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.